

Univerzita Palackého v Olomouci
Právnická fakulta

Michaela Hrabinová

**Kriminalita žen jako sociálně-
patologický jev**

Diplomová práce

Olomouc 2023

Čestné prohlášení

„Prohlašuji, že diplomovou práci na téma *Kriminalita žen jako sociálně-patologický jev* jsem vypracovala samostatně a citovala jsem všechny použité zdroje. Dále prohlašuji, že vlastní text této práce včetně poznámek pod čarou má 107 033 znaků včetně mezer.“

V Olomouci dne 9. 1. 2023

Michaela Hrabinová

Předně bych chtěla poděkovat vedoucímu mé diplomové práce, **JUDr. Petru Osinovi, Ph.D.**, za odborné vedení této práce, za jeho čas, vstřícnost i drahocenné rady a připomínky, bez nichž bych se při vypracování neobešla.

Obsah

Seznam použitých zkratk	6
Úvod	7
1 Kriminalita	9
1.1 <i>Kriminální jednání a sociální deviace</i>	9
1.2 <i>Pojem kriminality</i>	11
1.3 <i>Příčiny kriminality</i>	12
1.3.1 <i>Biologické faktory</i>	12
1.3.2 <i>Psychické faktory</i>	12
1.3.3 <i>Sociální faktory</i>	14
1.4 <i>Druhy kriminality a statistické údaje</i>	15
2 Kriminalita žen	17
2.1 <i>Teorie kriminality žen i jejich kritika</i>	18
2.1.1 <i>Antropologicko-biologické teorie</i>	19
2.1.2 <i>Psychologické teorie</i>	20
2.1.3 <i>Sociologické teorie</i>	22
2.1.4 <i>Feministické teorie</i>	24
2.1.5 <i>Shrnutí</i>	26
2.2 <i>Pachatelky TČ a jejich osobnost</i>	27
3 Ženy jako pachatelky násilných trestných činů	29
3.1 <i>Násilná kriminalita</i>	29
3.2 <i>Ženy-vražedkyně</i>	30
3.2.1 <i>Sériové vraždy</i>	33
3.3 <i>Matky-vražedkyně</i>	36
3.3.1 <i>Vražda novorozeného dítěte matkou</i>	38
4 Výkon trestu odnětí svobody odsouzených žen	42
4.1 <i>Trest odnětí svobody a jeho výkon</i>	42
4.2 <i>Ženy – vězeňkyně</i>	43
4.2.1 <i>Ženské věznice</i>	44

4.2.2 Jak se žije za zdmi věznice?	46
Závěr.....	51
Seznam použitých zdrojů.....	54
Abstrakt a klíčová slova.....	58
Abstract and Keywords.....	59

Seznam použitých zkratk

ČR = Česká republika

OČTR = Orgány činné v trestním řízení

OSPOD = Orgán sociálně-právní ochrany dětí

ESLP = Evropský soud pro lidská práva

EU = Evropská unie

TČ = Trestný čin

TOS = Trest odnětí svobody

TZ = Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník

Úvod

Tématem mé diplomové práce je „Kriminalita žen jako sociálně-patologický jev“, přičemž toto téma jsem si zvolila s ohledem na skutečnost, že při vyslovení slova kriminalita si obvykle lidé vybaví pachatele mužského pohlaví a na ženy pohlíží spíše jako na oběti protiprávního jednání. Vždyť i jedním z atributů ideální oběti, což je v zásadě mýtus fungující jako sociální stereotyp, je fyzická slabost oběti ve srovnání s pachatelem, kdy tento samotný fakt nám odkazuje právě kupříkladu na ženy, i když se samozřejmě může týkat i dětí či seniorů.¹ Ženy tedy přirozeně vnímáme spíše jako něžné pohlaví, které s deviantním jednáním nespojujeme tak často jako s muži. Alespoň tedy při první myšlence. A pokud již se nad kriminalitou žen zamyslíme, rozhodně nám jako první nevystane násilná trestná činnost. Ale je tento přístup správný a skutečně odpovídá realitě? Právě na tuto otázku se ve své práci zaměřím a pokusím se ji zodpovědět.

V rámci první kapitoly se zaměřím na samotný pojem kriminality, vymezení sociální deviace a kriminálního jednání jako sociálně-patologického jevu, kterýmžto jsou v zásadě jakékoliv negativní, abnormální či nežádoucí jevy pro společnost, a tudíž i právně postihované druhy deviantního jednání.² Rovněž se budu věnovat příčinám kriminality, jejím druhům a statistikám, kdy se tedy pokusím vymezit různorodé faktory, jenž mohou mít vliv na páchání TČ, od těch biologických, přes sociální až po psychické. Následně se budu zabývat jednotlivými druhy kriminality, jejich četností dle policejních statistik a také problematikou latence.

Ve druhé kapitole se již zaměřím přímo na kriminální jednání žen, teorie věnující se této problematice a také na pachatelky TČ a jejich osobnost. Obsahem tak bude poměr trestné činnosti mužů a žen, ale také kriminologické teorie snažící se postihnout příčiny rozdílů kriminality žen oproti mužům či osobnostní rysy pachatelek protiprávního jednání.

Třetí kapitola je věnována toliko pachatelkám násilných trestných činů se specifickým zaměřením na ženy – vražedkyně. V jakém poměru se ženy účastní na vraždách spáchané v ČR, co je motivuje k tomuto jednání, ale také kdo se nejčastěji stává jejich obětí a jakou rozlišujeme typologii – to vše je předmětem této části. Blíže

¹ VÁLKOVÁ, Helena, KUČTA, Josef, HULMÁKOVÁ, Jana a kol. *Základy kriminologie a trestní politiky*. Praha: C. H. Beck, 2019, s. 188-189.

² MÜHLPACHR, Pavel. *Sociopatologie*. Masarykova univerzita, 2008, s. 55.

se potom věnuji navíc sériovým vražedkyním a případům, kdy je obětí vlastní dítě vražedkyně, včetně vraždy novorozeného dítěte matkou.

Nakonec se v poslední čtvrté kapitole budu okrajově zabývat výkonem trestu odnětí svobody odsouzených žen, přičemž nejprve se budu věnovat vymezení samotné sankce, jejímu účelu, ale i možným negativním dopadům. Následně se již zaměřím na odsouzené ženy, objekty, v nichž tento trest vykonávají, ale také na zpovědi vězeňkyň vyprávějící své životní příběhy, jež je zavedly až za zdi věznic.

V závěru se budu soustředit na shrnutí jednotlivých kapitol a zdůraznění těch nejdůležitějších poznatků a faktů méj diplomové práce, včetně začlenění vlastního pohledu na danou problematiku.

1 Kriminalita

1.1 Kriminální jednání a sociální deviace

Nežli přistoupím k vymezení pojmu kriminality, jakožto takové, věřím, že je nezbytné se nejprve zaměřit na pojem samotné sociální deviace, která je jakýmsi nadřazeným pojmem, jež v sobě zahrnuje širší škálu jednání jedince než pouze to, které bychom mohli označit za kriminální.

Základem každé lidské společnosti a její udržitelnosti je normativní systém. Řád skládající se z určitých norem, pravidel a vzorců chování, které nám v zásadě vymezují, co je zakázáno, přikázáno či dovoleno a kterými by se daná společnost měla řídit a s nimiž by měla být v souladu.³ Přičemž normou v tomto slova smyslu nemíníme toliko pravidla obsažená v právních předpisech, nicméně hovoříme o sociálních normách, které mimo oblasti právní zasahují i oblasti jako je náboženství, etika, zvyky, obyčejy aj. Přirozeně, existence norem nezbytně předpokládá i možnost jejich porušení či jiné odchýlení se, a právě v takovém případě můžeme hovořit o deviaci. Deviantní chování samozřejmě může mít různou intenzitu i společenskou závažnost, kdy na tuto stupňovitost by měl adekvátně reagovat systém sankcí, jenž představuje určitý mechanismus zabezpečující dodržování daných norem ve společnosti.⁴

Z pohledu sociologického je deviace pojmem nesmírně rozmanitým a v zásadě každý jedinec jej může vnímat odlišně, s ohledem na vlastní hodnoty, smýšlení či další faktory, z čehož plyne, že ucelené vymezení deviace je poměrně komplikované. Nicméně obecně, pro přiblížení se tomuto pojmu a jeho lepšímu pochopení, můžeme vycházet ze dvou základních koncepcí: první, starší, vycházející z normativního přístupu (objektivistické paradigma) a druhé, historicky novější, vycházející z relativistického přístupu (interpretativní paradigma).⁵

Přístup normativní je pevně spjat se sociálními normami, resp. s jejich dodržováním či porušováním, kdy jsou to právě tyto normy, ohledně kterých existuje společenský konsensus, jež stanovují určitá pravidla ve společnosti, tak aby společnost mohla kontinuálně fungovat a existovat a v souladu s nimiž by se jedinec měl chovat. V opačném případě, při porušení norem, poté můžeme hovořit o chování

³ KOMENDA, Antonín. *Sociální deviace: historická východiska a základní teoretické přístupy*. Olomouc: Univerzita Palackého, 1999, s. 28.

⁴ MUNKOVÁ, Gabriela. *Sociální deviace: přehled sociologických teorií*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2013, s. 7.

⁵ Tamtéž, s. 12-13.

deviantním. V této situaci mluvíme o tzv. objektivní deviaci, pro kterou je stěžejní podmínkou porušení společenské normy, nicméně nejde o podmínku jedinou. Pro naplnění pojmu sociální deviace je zapotřebí rovněž naplnit podmínku opakovatelnosti, hromadnosti, sociální závažnosti a také podobnosti příčin.⁶

Přístup relativistický je naopak založený především na diverzitě, tzn. jisté různorodosti a dynamice, kdy se do určité míry distancuje od toliko statických, všeobecně přijímaných norem. Nicméně nelze tvrdit, že by tyto normy absolutně popírala. Spíše se snaží orientovat a reagovat na neustále se měnící faktory společnosti. V tomto případě lze v zásadě říci, že hodnocení deviantního chování závisí na jeho vnímání okolím, resp. veřejností. Tudíž s ohledem na skutečnost, jestli by dané chování bylo označeno za deviantní ostatními, proto se také hovoří o přístupu relativistickém.⁷

Tyto nastíněné pohledy bychom neměli vnímat jako kolidující, ale spíše doplňující se, kdy na sebe navzájem navazují a existují vedle sebe a díky nimž tak můžeme lépe uchopit pojem deviace, přestože samy o sobě samozřejmě vyčerpávající definici deviace neposkytují.⁸

Pro tuto práci však nejdůležitějším pojetím bude právní pohled na deviaci, a tudíž jednání osob, které je v rozporu s právními pravidly, neboť je to právě právo, které nám v nejrozsáhlejší míře pomáhá posuzovat jednání z hlediska jeho přípustnosti a společenské škodlivosti. Nicméně je nutné mít na paměti, že deviantní jednání není synonymem pro jednání trestní, tím se stává až v okamžiku, kdy naplní skutkovou podstatu příslušné právní normy a až poté může následovat právní sankce.⁹

Pokud se tedy zaměříme na užší, právní, pojetí deviantního chování, dostaneme se tak do oblasti kriminologie, která se zabývá pouze určitými druhy deviantního jednání, a sice takovými, jež porušují společenské normy obsažené v právních předpisech a s jejichž porušením je spojena hrozba trestněprávní sankce prostřednictvím státního donucení. S ohledem na výše uvedené lze konstatovat, že ačkoliv převládající většina kriminálního jednání bude současně jednáním

⁶ MUNKOVÁ, Gabriela. Sociální deviace: přehled sociologických teorií. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2013, s. 12-13.

⁷ Tamtéž, s. 13-14.

⁸ Tamtéž, s. 14.

⁹ KOMENDA, Antonín. *Sociální deviace: historická východiska a základní teoretické přístupy*. Olomouc: Univerzita Palackého, 1999, s. 34-35.

deviantním, tak pouze zlomek deviantního jednání bude představovat jednání kriminální.¹⁰

1.2 Pojem kriminality

Jak plyne z výše uvedeného, nauku o kriminalitě nazýváme kriminologie (z latinského slova „crimen“ = zločin, a řeckého „logos“= nauka, vědění). Přičemž abychom plně pochopili a vyčerpali tento pojem, tak se nelze omezit toliko na legální definici, která za kriminalitu považuje takové jednání, jež trestní zákon označuje za trestné činy, ale je nezbytné se zaměřit právě i na pojetí sociologické, a to z toho důvodu, že legální definice trpí řadou nedostatků, které můžeme překlenout prostřednictvím obsáhlejšího sociologického pojetí.¹¹

Je totiž nutné mít na paměti, že právo je přece jenom systémem dynamickým, který podléhá faktorům dané společnosti, historickému období a zejména pak je úzce spjata s politickým vedením. Navíc, řada kriminálního jednání zůstává neodhaleno, a pokud bychom měli vycházet toliko z definice legální, tak bychom značnou část kriminality jednoduše přehlíželi, jelikož podle této definice můžeme jednání považovat za trestné až v okamžiku, kdy vykazuje znaky uvedené v zákoně a kdy je jedinec za toto jednání stíhán a uznán vinným.¹² Naproti tomu definice sociologická, se neupíná toliko k právnímu řádu, ale obecně k morálním normám ve společnosti, které jsou mnohem stabilnější, a dalekosáhleji podchycuje různé formy jednání. Na druhou stranu ani toto pojetí není ideálem a nevystačíme si s ním natolik, že by snad samo mohlo nahradit pojetí legální, nicméně nám v zásadě připouští možnost diskuze a změny trestněprávních předpisů, z čehož můžeme dovodit, že jedno pojetí se bez druhého neobejde.¹³

Pro další účely a přehlednější uchopení problematiky této práce však bude pojem kriminality nadále skloňován ve významu jednání, které je trestné a postižitelné podle trestního zákona, tedy zákona č. 40/2009 Sb., Zákon trestní zákoník (dále jen „TZ“) a který trestný čin vymezuje jako čin protiprávní, jež trestní zákon za trestný označuje a který vykazuje znaky uvedené v tomto zákoně.¹⁴

¹⁰ KOMENDA, Antonín. *Sociální deviace: historická východiska a základní teoretické přístupy*. Olomouc: Univerzita Palackého, 1999, s. 49.

¹¹ TOMÁŠEK, Jan. *Úvod do kriminologie: jak studovat zločin*. Praha: Grada, 2010, s. 11.

¹² Tamtéž, s. 12-14.

¹³ Tamtéž, s. 15,17.

¹⁴ Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, § 13, odst. 1.

1.3 Příčiny kriminality

Proč ale vlastně lidé vůbec přistupují k páchání trestné činnosti? Příčin a důvodů kriminálního jednání je přirozeně celá řada, avšak nepopiratelný význam pro vznik kriminality mají především faktory biologické, psychické a sociální.¹⁵

1.3.1 Biologické faktory

Z hlediska biologických faktorů se zaměřujeme primárně na pohlaví, ale také věk či vrozené dispozice. Co se týče problematiky pohlaví, můžeme obecně konstatovat, že muži se dopouštějí kriminálního jednání podstatně častěji než ženy, ale o tom více v dalších částech této práce. Pokud se zaměříme na věk, tak zjistíme, že větší části protiprávního jednání se dopouštějí osoby mladší 30 let, tudíž především v období pubescence a adolescence. V neposlední řadě je poté nutné zmínit také vrozené dispozice, které jsou dány geneticky a kdy se zabýváme impulzivitou, dráždivostí i mírou frustrační tolerance.¹⁶

1.3.2 Psychické faktory

Psychické faktory nám poskytují přehled o úrovni mentálních schopností pachatelů trestných činů, a tedy o jejich inteligenci. Kriminality se evidentně dopouštějí lidé o různé rozumové a volní vyspělosti, od mentálně retardovaných až po ty geniální. Avšak generálně lze konstatovat fakt, že častěji se vyskytují případy, kdy se k protiprávnímu jednání uchylují osoby, jejichž mentální schopnosti jsou na nižší úrovni, čemuž odpovídá rovněž stupeň jejich vzdělání.¹⁷ Důvodem může být skutečnost, že inteligenčně slabší jedinci jednoduše nedokáží plně domyslet následky svého jednání či sankce, které za ně mohou následovat. Eventuálně nerozumí ani normám, jež je ve společnosti nutné dodržovat.¹⁸ Tuto skutečnost si můžeme ověřit na níže přiložené tabulce.

¹⁵ VETEŠKA, Jaroslav, FISCHER, Slavomil. *Psychologie kriminálního chování: vybrané otázky etiologie, andragogické intervence a resocializace*. Praha: Grada, 2020, s. 30.

¹⁶ Tamtéž, s. 30-31.

¹⁷ Tamtéž, s. 31

¹⁸ TOMÁŠEK, Jan. *Úvod do kriminologie: jak studovat zločin*. Praha: Grada, 2010, s. 138.

Tabulka 1 – Členění odsouzených osob podle nevyššího dosaženého vzdělání k 31.12. 2021¹⁹

Nejvyšší dosažené vzdělání	Muž	Žena	Celkový součet	Celkem v %
nezjištěno (cizinec), neuvedeno	190	7	197	1,14 %
zvláštní škola	385	39	424	2,46 %
bez základního vzdělání	33	6	39	0,23 %
nedokončené základní	230	19	249	1,44 %
základní vzdělání	7 384	811	8 195	47,53 %
vyučení bez maturity	5 722	317	6 039	35,02 %
vyučení s maturitou	342	19	361	2,09 %
středoškolské vzdělání bez maturity	58	8	66	0,38 %
středoškolské všeobecné vzdělání s maturitou	222	42	264	1,53 %
středoškolské odborné vzdělání s maturitou	995	117	1 112	6,45 %
vyšší odborné	21	5	26	0,15 %
vysokoškolské vzdělání – bakalářské	57	6	63	0,37 %
vysokoškolské vzdělání – magisterské	57	7	64	0,37 %
vysokoškolské vzdělání – inženýr	110	7	117	0,68 %
vysokoškolské vzdělání – doktorské	26	1	27	0,16 %
Celkový součet	15 832	1 411	17 243	100 %

Mimo to, psychické faktory zohledňují rovněž aspekty, jakými jsou například motivace a potřeby jedince, seberealizace, dosahování cílů, temperament či poruchy osobnosti. Příčinou protiprávního jednání tak může být například frustrace jedince, neuspokojení základních společenských potřeb, nuda, nedocnění či touha být přijat určitou komunitou, s tím, že sklony k deviantnímu jednání pak častěji vykazují cholerici.²⁰ V tomto případě se zaměřujeme na vrozený temperament člověka, který v zásadě určuje jeho reakce na podnět, přičemž cholera můžeme, podle Eynsenckovy typologie temperamentu, definovat jako emočně labilního extraverta,

¹⁹ Vězeňská služba České republiky. *Statistické ročenky Vězeňské služby* [online]. vscr.cz, [cit. 7. listopadu 2022]. Dostupné z: <https://www.vscr.cz/media/organizacni-jednotky/generalni-reditelstvi/odbor-spravni/statistiky/rocenky/statisticka-rocenka-2021.pdf>.

²⁰ VETEŠKA, Jaroslav, FISCHER, Slavomil. *Psychologie kriminálního chování: vybrané otázky etiologie, andragogické intervence a resocializace*. Praha: Grada, 2020, s. 34.

který se vyznačuje nestabilitou, urážlivostí, vzrušivostí, neklidem, živostí, impulzivitou, agresivitou a také proměnlivostí.²¹

1.3.3 Sociální faktory

Nakonec se v této kapitole zaměříme na faktory sociální, přičemž v tomto ohledu je nejdůležitějším prostředím, ve kterém jedinec vyrůstá a ve kterém si osvojuje základní životní návyky – hovoříme tedy o rodině. Ta, pokud vykazuje jakoukoliv dysfunkčnost, ať už v podobě patologického chování či například i její neúplnost, zvyšuje riziko vzniku poruchy osobnosti, a to z důvodu narušení vývoje dítěte, právě vlivem negativních jevů v rodině, což může vést k jeho deprivaci, jež se následně projeví narušením osobnosti a jež může vyústit až v kriminální chování.²²

Pokud bychom se blíže zaměřili na jednotlivé nepříznivé jevy vyskytující se v dysfunkčních rodinách, je nutno především zmínit týrání, zneužívání či zanedbávání dítěte (tzv. CAN syndrom – Child Abuse and Neglect), dále je to trestná činnost samotných rodičů nebo jejich závislost – především pak na drogách či alkoholu, ale také již zmíněná neúplnost rodiny – od chybějícího rodiče až po výchovu v náhradní rodině či ústavu. Samozřejmě se nejedná o úplný výčet, jež by dokázal postihnout všechny možné faktory mající vliv na negativní vývoj jedince, avšak obecně lze dojít k závěru, že tyto faktory se u osob dopouštějících se kriminality vyskytují ve zvýšené míře.²³

Dalším významným sociálním faktorem je rovněž otázka trávení volného času a mimoškolní aktivity, přičemž v drtivé většině případů lze vypozařovat, že osoby dopouštějící se protiprávního jednání, trávili volný čas nějakým nevhodným způsobem. V tomto případě hovoříme kupříkladu o užívání návykových látek a následný vznik závislosti, ale také o vlivu sociálních skupin nebo tzv. part.²⁴

V neposlední řadě je nutné upozornit také na skutečnost, že k podstatně vyššímu výskytu kriminality dochází v určitých prostředích. Zejména pak ve velkých

²¹ CAKIRPALOGLU, Panajotis. *Úvod do psychologie osobnosti*. Praha: Grada, 2012, s. 65, 69-70.

²² VETEŠKA, Jaroslav, FISCHER, Slavomil. *Analýza příčin a možností ovlivňování závažných sociálně patologických jevů*. Praha: Grada, 2020, s. 35.

²³ FISCHER, Slavomil, ŠKODA, Jiří. *Sociální patologie: závažné sociálně patologické jevy, příčiny, prevence, možnosti řešení*. Praha: Grada Publishing, 2009, s. 159-160.

²⁴ VETEŠKA, Jaroslav, FISCHER, Slavomil. *Psychologie kriminálního chování: vybrané otázky etiologie, andragogické intervence a resocializace*. Praha: Grada, 2020, s. 37-38.

městech, případně specifických městských částech, což je pravděpodobně důsledkem vyšší anonymity a menší sociální kontroly.²⁵

1.4 Druhy kriminality a statistické údaje

Co se týče jednotlivých druhů kriminality páchané na území ČR, tak ve statistikách Ministerstva vnitra ČR a Policie ČR nalezneme následující základní druhy kriminality: obecnou, majetkovou a hospodářskou. Obecná kriminalita zahrnuje kriminalitu násilnou, mravnostní, majetkovou a ostatní. U násilné kriminality se potom zvláště uvádí počet vražd a majetková kriminalita obsahuje krádeže vloupáním, krádeže prosté a ostatní majetkovou kriminalitu.²⁶

Tabulka 2 – Vývoj registrované kriminality v letech 2012-2021²⁷

	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Celková kriminalita	304 528	325 366	288 660	247 628	218 162	202 303	192 405	199 221	165 524	153 233
Obecná kriminalita	242 449	260 465	222 494	184 357	160 614	150 167	141 581	145 829	121 981	117 349
Násilná k.	18 358	18 689	16 949	15 669	14 233	13 672	13 553	13 606	12 247	11 958
Vraždy	188	182	160	155	136	146	116	143	130	105
Mravnostní k.	1 981	2 109	2 205	2 256	2 241	2 363	2 655	2 733	2 605	3 049
Majetková k.	194 970	209 351	173 611	139 092	118 082	108 497	98 670	102 136	82 116	77 562
Ostatní k.	27 140	30 316	29 729	27 340	26 058	25 635	26 703	27 354	25 013	24 780
Hospodářská kriminalita	27 633	30 376	30 731	30 616	28 306	26 294	24 837	24 589	18 528	12 510
Zbývající kriminalita	34 434	34 522	35 431	32 646	29 233	25 829	25 974	28 682	24 946	23 312

Z tabulky je patrná postupně klesající tendence celkové kriminality na našem území, čemuž nebylo jinak ani v předchozím roce. Zaměříme-li se blíže na rok 2021

²⁵ VETEŠKA, Jaroslav, FISCHER, Slavomil. *Psychologie kriminálního chování: vybrané otázky etiologie, andragogické intervence a resocializace*. Praha: Grada, 2020, s. 38.

²⁶ Zpráva o situaci v oblasti veřejného pořádku a vnitřní bezpečnosti a veřejného pořádku na území ČR v roce 2020, Praha 2021 [online]. Dostupné z: <https://www.mvcr.cz/clanek/statistiky-kriminality-dokumenty.aspx>.

²⁷ Údaje z jednotlivých Zpráv o situaci v oblasti veřejného pořádku a vnitřní bezpečnosti na území České republiky [online]. Dostupné z: <https://www.mvcr.cz/clanek/statistiky-kriminality-dokumenty.aspx>.

je, již tradičně, nejpočetnější skupinou majetková kriminalita, která ovšem stejně jako většina dalších skupin zaznamenala pokles. Ubylo také násilné kriminality a počtu vražd, i když konkrétně v krajích Středočeském, Karlovarském, Jihomoravském, Pardubickém a Zlínském došlo k nárůstu. Nejčastěji páchanou násilnou činností jsou úmyslné ublížení na zdraví, porušování domovní svobody, nebezpečné vyhrožování, loupež a vydírání. Jedinou z evidovaných oblastí, v níž byl zaznamenán nárůst, představuje kriminalita mravnostní, kdy nejčastějšími trestnými činy jsou znásilnění a pohlavní zneužití. Stoupající čísla však policie přisuzuje zejména schopnosti policie tyto činy odhalit, ochotě obětí skutek nahlásit a také rozšířenějšímu využívání sociálních sítí, které mohou sloužit jako prostředek vedoucí k tomuto druhu kriminality. Vzrůst kriminality, jenž se potom v obecných statistikách nepromítne je rovněž nepatrné zvýšení kriminality drogové a dlouhodobě rostoucí kriminalita kybernetická. Závěrem lze shrnout, že kriminalita v roce 2021 se dostala na historické minimum, avšak zde je nutné vzít v potaz zejména opatření přijatá v souvislosti s pandemií covidu-19 a omezený pohyb osob a také změnu TZ, kdy došlo ke zvýšení dolní hranice výše škody z 5 000 Kč na 10 000 Kč, v důsledku čehož jsou nyní dříve TČ pouhými přestupky.²⁸

V potaz je samozřejmě nutné vzít i skutečnost, že pokud se zaměříme toliko na statistiky, díváme se na kriminalitu registrovanou, tedy takovou, o které se policie dozvěděla a mohla být zaevidována. Naproti tomu však existuje i kriminalita latentní neboli skrytá, jež se do oficiálních čísel vůbec nepromítne a trestný čin tak projde bez povšimnutí OČTŘ. Patří sem kupříkladu situace, kdy jedinou osobou, která o protiprávním jednání ví, je pouze jeho pachatel, případně očití svědkové čin nenahlásí, ať už z důvodu, že v něm překročení zákona nespatřují nebo jsou k němu lhostejní. Stejně tak mohou být příčiny latentní kriminality na straně oběti. Ta se buďto jako oběť cítit vůbec nemusí anebo skutek nenahlásí z jiného důvodu. Takovýmto důvodem může být strach z pachatele, z ponižujícího projednávání činu, případně citový vztah, jenž oběť k pachateli váže, ale také může s oznámením činu váhat z důvodu vlastní protiprávní činnosti, nebo jelikož s policií odmítá z osobního důvodu, jakkoliv spolupracovat.²⁹

²⁸ Policie České republiky. *Zpravodajství – Vývoj registrované kriminality v roce 2021* [online]. policie.cz, 21. ledna 2022 [cit. 10. listopadu 2022]. Dostupné z: <https://www.policie.cz/clanek/vyvoj-registrovane-kriminality-v-roce-2021.aspx>.

²⁹ TOMÁŠEK, Jan. *Úvod do kriminologie: jak studovat zločin*. Praha: Grada, 2010, s. 72-73.

2 Kriminalita žen

V této kapitole bych již přikročila k samotné kriminalitě žen. Zde je zajímavé, že ačkoli se na celkovém počtu obyvatel v ČR ženy podílí nepatrně větším procentem, tak co se týče jejich účasti na trestné činnosti, můžeme vidět, že kriminalita je v tomto ohledu převážně mužskou doménou.³⁰

Tabulka 3 - Počet stíhaných nebo vyšetřovaných osob v letech 2012-2021³¹

	Celkem	Muži 18+	Ženy
2012	113 026	86,3 %	13,7 %
2013	117 682	85,8 %	14,2 %
2014	114 611	82 %	14,3 %
2015	101 883	81,3 %	15 %
2016	93 379	82,9 %	16,8 %
2017	87 168	82,5 %	17 %
2018	84 990	82,6 %	17 %
2019	86 209	82,2 %	17,2 %
2020	75 405	83,1 %	16,4 %
2021	69 749	83,1 %	16,4 %

Tabulka 4 – Počet odsouzených osob v letech 2012-2021³²

Rok	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Muži	19 129	13 491	15 411	17 568	19 019	18 761	18 155	17 560	16 152	15 832
Ženy	1 300	810	1 022	1 282	1 482	1 510	1 522	1 595	1 460	1 411
Celkem	20 429	14 301	16 433	18 850	20 501	20 271	19 677	19 155	17 612	17 243

³⁰ URBRANOVÁ, Martina. *Ženská delikvence jako sociální jev: sborník příspěvků z konference pořádané katedrou právní teorie Právnické fakulty MU v Brně, dne 4.11.2004* Brno: Masarykova univerzita, 2004, s. 9.

³¹ Ministerstvo vnitra České republiky. *Statistiky kriminality – dokumenty* [online]. mvcr.cz, 20. září 2022 [cit. 8. listopadu 2022]. Dostupné z: <https://www.mvcr.cz/clanek/statistiky-kriminality-dokumenty.aspx>.

³² Vězeňská služba České republiky. *Statistické ročenky Vězeňské služby* [online]. vscr.cz, [cit. 7. listopadu 2022]. Dostupné z: <https://www.vscr.cz/media/organizacni-jednotky/generalni-reditelstvi/odbor-spravni/statistiky/rocenky/statisticka-rocenka-2021.pdf>.

Z výše vyobrazených tabulek lze vidět, že počet stíhaných žen v posledních letech se pohybuje mezi 14–17 % a na počtu odsouzených osob se podílejí okolo 6–8 %.

I tuto skutečnost můžeme považovat za důvod, proč v minulosti a vlastně ani v současnosti není kriminalitě žen věnována dostatečná pozornost. Předmětem zájmu je pak především v oblasti kriminologie, která se převážně snaží o vysvětlení příčin podstatně nižší kriminality žen oproti trestné činnosti páchané muži. Pokud bychom v tomto případě vycházeli z názoru Gerlindy Šmausové, tak bychom stáli na rozcestí mezi dvěma možnými vysvětleními, a sice že ženy se buďto delikvence opravdu dopouštějí mnohem méně často, než muži anebo je tento jev způsoben latentní kriminalitou. Tzn., že ženy sice trestné činy páchají obdobně frekventovaně jako muži, avšak skrytě, kdy jejich činy nejsou vůbec odhaleny. Tudíž za ně nemohou být ani odsouzeny a nijak se nepromítnou do oficiálních statistik. Obecně přijímaným je závěr, že na každém tvrzení je trocha pravdy. Nicméně dále se více nežli pachatelkám, věnuje kriminologie spíše ženám jako obětem TČ. Navíc i přes rozvoj gender studií, který vedl k většímu zájmu teoretických věd postihnout fenomén kriminality žen, empirické studie stále absentují, a tudíž pokud se chceme blíže zaměřit na tuto oblast, nezbyvá nám než vycházet primárně ze statistik OČTŘ, přestože v tomto směru vykazují zřetelné mezery a nedostatky.³³

Specifikem trestné činnosti žen je, dle převážné většiny zdrojů, zejména skutečnost, že u žen převládá méně závažná majetková kriminalita v podobě krádeží prostých či kapesních, což někdy bývá rovněž spojeno s prostitucí a dále je to hospodářsko-ekonomická kriminalita, kdy se ženy dopouštějí především zpronevěry a podvodu.³⁴

2.1 Teorie kriminality žen i jejich kritika

Na rozdíly mezi kriminalitou žen a mužů lze uplatnit různé hypotézy a teorie, které zkoumají odlišné faktory.³⁵ Vývojově pak můžeme pozorovat, jak se úzce

³³ URBRANOVÁ, Martina. *Ženská delikvence jako sociální jev: sborník příspěvků z konference pořádané katedrou právní teorie Právnické fakulty MU v Brně, dne 4.11.2004*. Brno: Masarykova univerzita, 2004, s. 49.

³⁴ BLATNÍKOVÁ, Šárka, NETÍK, Karel. *Ženy jako pachatelky závažné trestné činnosti: psychologické a kriminologické aspekty*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2007, s. 38.

³⁵ URBRANOVÁ, Martina. *Ženská delikvence jako sociální jev: sborník příspěvků z konference pořádané katedrou právní teorie Právnické fakulty MU v Brně, dne 4.11.2004*. Brno: Masarykova univerzita, 2004, s. 11.

specializované přístupy postupně obraceli k teoriím zahrnující širokou škálu interních i externích faktorů, snažící se zahrnout různé aspekty kriminality žen a tím tak poskytnout ucelený přehled, bez izolace jednotlivých jevů.³⁶

2.1.1 Antropologicko-biologické teorie

Za ten nejzákladnější koncept lze označit přístup, věnující se biologickým rozdílům, jenž po dlouhou dobu ovládal oblast kriminologie.³⁷ V tomto případě máme v zásadě před očima klasické, poněkud předpojaté vnímání muže a ženy, kdy žena je „od přírody“ vnímána jako bytost s menšími sklony k agresivitě, vyhrocenému chování, a tedy k jakési pasivitě a submisivitě, která tudíž logicky vede k nižší míře kriminality.³⁸

Jako zástupce tohoto přístupu lze uvést autora antropologické koncepce „rozeného zločince“ C. Lombrosa z konce 19. století, jenž se ve svém výzkumu zaměřuje na měření tělesných proporcí a znaky degenerace či atavismu, kteréžto s kriminálními jedinci spojuje.³⁹ Těmto znakům se Lombroso nejprve věnoval ve svém díle *Člověk zločinec* (*Uomo delinquente*), kde vymezil zločince jako osobu atavistickou, která pudově reprodukuje chování předků a spatřuje tak souvislost mezi zločinci, divochy a pravěkými lidmi. Toto dílo bylo následně několikrát revidováno s ohledem na ohlasy kritiky z oblasti psychiatrie, sociologie i politiky. Ženám se následně věnoval ve své knize *Zločinná žena* (*Donna delinquente*), kterou sepsal společně se svým žákem W. Ferrim.⁴⁰ V této publikaci se zaměřily na atavistické rysy odlišující ženy kriminální od těch nekriminálních, mezi které mj. zařadily např. mohutné čelisti, silné zuby, ostré špičáky či tmavé krátké vlasy. Dále jako zločinnou ženu vymezili takovou, která disponuje maskulinními rysy, tudíž takovými, které jsou typicky připisovány mužům jako je zvýšená sexualita, potlačený mateřský instinkt ale také záliba v mužských sportech či oblečení. Typ rozeného zločince se pak u ženy

³⁶ BLATNÍKOVÁ, Šárka, NETÍK, Karel. *Ženy jako pachatelky závažné trestné činnosti: psychologické a kriminologické aspekty*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2007, s. 10.

³⁷ URBRANOVÁ, Martina. *Ženská delikvence jako sociální jev: sborník příspěvků z konference pořádané katedrou právní teorie Právnické fakulty MU v Brně, dne 4.11.2004*. Brno: Masarykova univerzita, 2004, s. 20

³⁸ Tamtéž, s. 11, 20.

³⁹ KUČHTA, Josef, VÁLKOVÁ, Helena a kolektiv. *Základy kriminologie a trestní politiky*. Praha: C.H. Beck, 2005, s. 116.

⁴⁰ LOMBROSO, Cesare. *Nejnovější objevy a aplikace psychiatrie a kriminální antropologie*. Praha: Academia, 2017, s. 19-23.

sice nevyskytuje v takovém zastoupení jako u mužů, avšak pokud se již tak stane je, podle autorů, horší a krutější než muž.⁴¹

Příčinu rozdílu v četnosti mezi mužskou a ženskou kriminalitou hledali v biologických aspektech také Maccomby a Jacklin (1974), kteří tvrdili, že agresivita, jež významně tento jev ovlivňuje, má kořeny právě v biologii. Toto tvrzení se snažili podložit například tím, že rozdíly v agresivitě můžeme pozorovat již v raném věku, kdy jedinec ještě není ovlivněn odlišnou socializací ze strany dospělých nebo také tím, že agresivita souvisí s hladinou hormonů. Přesněji hladinou testosteronu, která má vysvětlovat násilné chování u mužů.⁴²

Otto Pollak naproti tomu ve své práci *The Criminality of Women* zaujímá zcela odlišný pohled na danou problematiku, přičemž rozvíjí teorii skryté kriminality žen, která se do oficiálních statistik nepromítá a která je, podle něj, důvodem nízkého poměru žen v celkových průzkumech. Za hlavní příčinu skryté kriminality u žen označil jejich schopnost manipulace, ale také prohnatost, pasivitu a schopnost předstírat a skrývat, kdy díky těmto schopnostem ženy mohou úspěšně páchat trestnou činnost bez povšimnutí. Původ těchto vlastností pak nachází přímo v biologických procesech, nicméně okrajově nepopírá ani vlivy sociálního prostředí. Dalším faktorem skryté kriminality je podle něj rovněž tzv. „rytířkost (kavalírství)“ v justičním systému, kdy právo zachází se ženami benevolentněji než s muži a rovněž obecně „galantní“ přístup mužů k ženám, kteří nevznesou obvinění, pokud se stanou obětí činu, jehož pachatelkou je žena.⁴³

2.1.2 Psychologické teorie

S rozvojem psychologických směrů ve 20. století souvisejí snahy postihnout právě i kriminální jednání skrze psychologické faktory, a to nejen u žen, přičemž prvotně se tento směr orientoval zejména do oblasti psychoanalýzy a behaviorismu.⁴⁴

⁴¹ URBRANOVÁ, Martina. *Ženská delikvence jako sociální jev: sborník příspěvků z konference pořádané katedrou právní teorie Právnické fakulty MU v Brně, dne 4.11.2004*. Brno: Masarykova univerzita, 2004, s. 22.

⁴² MORRISON, Wayne. *Theoretical Criminology: From Modernity to Post-Modernism*. London: Cavendish Publishing Ltd., 1995, s. 399.

⁴³ KLEIN, Dorie. Issues in Criminology. *The Etiology of Female Crime: A Review of the Literature.*, 1973, roč. 8, č. 2, s. 21-23.

⁴⁴ BLATNÍKOVÁ, Šárka, NETÍK, Karel. *Ženy jako pachatelky závažné trestné činnosti: psychologické a kriminologické aspekty*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2007, s. 12.

Určitý přínos psychoanalýzy můžeme spatřovat zejména v její orientaci na vnitřní faktor, a sice temperament osoby, ale také na základní pudy jako příčiny kriminality. S. Freud například spojoval příčiny kleptomanie u žen s absencí sexuálního uspokojení a jeho kritizovaným pojmem „závisti penisu“. G. Konopková zase na základě svých studií z 60. let 20. století vyzorovala u mladistvých delikventních žen několik společných znaků jako izolovanost, úzkost, problémy s autoritami či negativní vnímání sebe sama, avšak tyto znaky nelze vyloučit ani u nedelikventních jedinců. Ve výsledku tak nelze říci, že by psychoanalytické koncepce, i přes svou rozsáhlost, přinesly v oblasti kriminality žen zásadní poznatky, jež by pomohly objasnit její specifika. A to i s ohledem na skutečnost, že zkrátka pracují s pojmy, které nejsou dost dobře měřitelné a nejsou tedy vhodné pro výzkum s plnohodnotným výstupem.⁴⁵

Z oblasti behaviorismu pak můžeme uvést již zmíněného H. J. Eysencka a jeho tři základní dimenze osobnosti – psychoticismus (P), extraverze (E) a neuroticismus (N), kteréžto podle něj pramení v samotné DNA a jsou to tedy genetické predispozice, které podle něj hrají důležitou roli v antisociálním i kriminálním chování. V tomto ohledu je podle něj stěžejním faktorem vzrušení či vzrušivost, která je u extravertů nižší než u introvertů a z toho důvodu vyžadují silnější stimulaci. Ke stejnému závěru pak můžeme dojít u psychoticismu, který se u těchto negativních způsobů chování vyskytuje vždy, v případě extraverze se jedná o rys typičtější pro mladší vzorky, a naopak neuroticismus u těch starších.⁴⁶ Z hlediska objasnění kriminality žen, však Eysenckova teorie nebude nikterak průkopová, jelikož ve vztahu k pohlaví se řadí mezi ty neutrální.⁴⁷

Za významný psychologický kriminogenní faktor však můžeme označit závislost na návykových látkách, ale také sexuální zneužívání.⁴⁸ Drogovou závislost neboli toxikomanii můžeme rozlišit na alkoholovou a nealkoholovou, kdy v obou případech se potom jedná o nepříznivý sociální jev, který může ovlivnit jak psychický, tak fyzický stav člověka a který se může projevit negativně nejen v rodinných kruzích,

⁴⁵ BLATNÍKOVÁ, Šárka, NETÍK, Karel. *Ženy jako pachatelky závažné trestné činnosti: psychologické a kriminologické aspekty*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2007, s. 12-13.

⁴⁶ EYSENCK, Hans, Jürgen. Personality and crime: Where do we stand. *Psychology, Crime & Law*, 1996, roč. 2, č. 3, s. 144-150.

⁴⁷ BLATNÍKOVÁ, Šárka, NETÍK, Karel. *Ženy jako pachatelky závažné trestné činnosti: psychologické a kriminologické aspekty*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2007, s. 13.

⁴⁸ URBRANOVÁ, Martina. *Ženská delikvence jako sociální jev: sborník příspěvků z konference pořádané katedrou právní teorie Právnické fakulty MU v Brně, dne 4.11.2004*. Brno: Masarykova univerzita, 2004, s. 21.

kde vede k rozvratu osobních vztahů, ale také se jedná o nezanedbatelný aspekt kriminality. Pokud pomineme drogovou kriminalitu jako takovou, kdy je droga přímo součástí skutkové podstaty TČ, jako např. nedovolená výroba a jiné nakládání s omamnými nebo psychotropními látkami a s jedy (§ 283 TZ) nebo šíření toxikomanie (§ 287 TZ), je nutné se zaměřit na případy, kdy užívání drogy má, ať už přímý nebo nepřímý vliv na páchaní trestné činnosti. Zaměříme-li se na alkoholovou toxikomanií, musíme brát v potaz jeho účinek na odstranění či oslabení přirozených zábran a člověk se tak dopouští činů, jichž by se ve střízlivém stavu vyvaroval. Značný vliv proto můžeme zaznamenat zejména u nedbalostních TČ, ale v horším případě to může být také spouštěcí faktor vraždy. Alkohol přitom není látkou zakázanou, je tedy běžně dostupný a není ani nijak finančně nákladný, proto s jeho opatřováním souvisí zejména drobné krádeže.⁴⁹ S nealkoholovou toxikomanií poté souvisejí TČ páchané pod vlivem drog, které tvoří poměrně značnou část nebezpečných TČ, a to jak v době intoxikace, tak v průběhu abstinčního období a dále to jsou TČ páchané za účelem získání drog, resp. obstarání financí k jejímu získání, zde hovoříme především o majetkové kriminalitě v podobě krádeží, loupeží nebo podvodů.⁵⁰

2.1.3 Sociologické teorie

Na rozdíl od výše popsaných, se sociologické koncepce upínají k vnějším faktorům, jež mohou mít vliv na zločinnost, přičemž ve vztahu k rozdílům mezi ženskou a mužskou kriminalitou se zaměřují především na pojmy jako je sociální kontrola a odlišná socializace. Ve svých zkoumáních pak tyto teorie dochází k závěru, že nižší kriminalita žen je odrazem vyšší sociální kontroly a také jiného způsobu výchovy dívek.⁵¹

Mnoho autorů se shodlo na skutečnosti, že rodová socializace je úzce spojena s nižší kriminalitou u žen. Kupříkladu Carol Smart (1976) na základě své analýzy konstatovala, že dívky jsou již od narození vychovávány k větší pasivitě, s menší mírou volnosti, a naopak s větším dohledem. Naproti tomu chlapci jsou podporováni, aby byli ambiciózní, agresivní a dokázali si tak vydobýt místo ve společnosti. Ženy se

⁴⁹ KUČTA, Josef, VÁLKOVÁ, Helena a kolektiv. *Základy kriminologie a trestní politiky*. Praha: C.H. Beck, 2005, s. 423-429.

⁵⁰ Tamtéž, s. 441-444.

⁵¹ URBRANOVÁ, Martina. *Ženská delikvence jako sociální jev: sborník příspěvků z konference pořádané katedrou právní teorie Právnické fakulty MU v Brně, dne 4.11.2004*. Brno: Masarykova univerzita, 2004, s. 26.

tak od násilného jednání primárně distancují, a raději než by se učily sebeobraně, vyhledávají ochranu, a proto také ani nedisponují takovými fyzickými a technickými schopnostmi, aby se mohly zapojit do násilných trestných činů či válek gangů. Obdobnou hypotézu o odlišné socializaci nalezneme i u Scutta, avšak nutno podotknout, že oba autoři souhlasí, že tento přístup poskytuje pouze částečnou odpověď na danou problematiku. Mnozí jiní autoři pak poukazují na kriminální jednání a jeho souvislosti s maskulinními rysy, kdy chlapci jsou podporováni k nezávislosti, sebedůvěře, statečnosti a průbojnosti právě na úkor empatie, sentimentu a dalších emočních složek osobnosti, které by je činily slabšími.⁵²

Kořeny teorie kontroly pak můžeme najít u Hirsche (1969), který na základě svých studií došel k závěru, že čím větší jsou vazby mezi mladistvými a jejich rodiči a učiteli tím menší je pravděpodobnost, že budou inklinovat k delikventním vrstevníkům. Je to z důvodu lásky nebo také strachu z respektovaných autorit, ale také proto, že z důvodu vhodné socializace, nevnímají delikvenci jako způsob zábavy či dobrodružství.⁵³

Hagan, Simpson a Gills v tomto ohledu dospěli k názoru, že ženy jsou tzv. „přesocializované“, přesněji „překontrolované“. Vychází přitom z Weberovy (1974) klasické sociologie, které rozlišuje mezi veřejnou mužskou říší produkce a soukromou rodinnou říší žen, kdy Hagan na podkladě této teze vypracoval teorii příležitosti, kontroly a socializace, přičemž shledává souvislosti mezi kriminalitou a zaměstnáním, jež jsou identicky stratifikovány z hlediska pohlaví. Na jedné straně tedy máme oblast pracovní, do níž ženy nemají takový přístup a v níž funguje systém formální kontroly a naproti tomu máme osobní rodinný prostor vyhrazený rodině a převážně ženám, ve kterém se uplatňuje neformální kontrola. Navíc akcentuje skutečnost, že ženy, na rozdíl od mužů, nejsou toliko objektem kontroly, nýbrž v roli matek samy vykonávají kontrolu nad svými dětmi.⁵⁴

Stejně tak Johnson (1974) přisuzuje nízký stupeň zastoupení žen v delikventních statistikách jejich sociálnímu prostředí, ve kterém jsou dívky více kontrolovány a rodiči nad nimi přísněji dohlížejí. Mnohem spíše tak akceptují pravidla i obecné hodnoty a nejsou tolik pod vlivem delikventních vrstevníků. Ronald Akers (1977) nadto zdůrazňuje aspekt opportunity, kdy říká, že svět organizovaného zločinu

⁵² MORRISON, Wayne. *Theoretical Criminology: From Modernity to Post-Modernism*. London: Cavendish Publishing Ltd., 1995, s. 400.

⁵³ Tamtéž, s. 401-402.

⁵⁴ Tamtéž, s. 402-403.

není světem rovných příležitostí, a muži pohybující se v těchto sférách nejsou příliš nakloněni „verbování“ žen, pro které je zločin příliš tvrdý a nebezpečný.⁵⁵

2.1.4 Feministické teorie

Naprosto osobitou teorii představuje teorie feministická, která patří k rodově specifickým a která obecně vychází z podřízenosti a útisku žen.⁵⁶ Primární kritikou tohoto směru se stala především neschopnost sociologie a dalších obdobných odvětví podrobit kriminalitu žen dostatečnému výzkumu a poskytnout její uspokojivé vysvětlení. Klasické kriminologické směry se tak, podle feministických koncepcí, až příliš upínají ke světu mužů a zločinnost žen reprodukuje v jeho světle, aniž by se srovnatelným způsobem zaměřily na specifické chování žen a jeho příčin. Představitelé tohoto proudu však nebyli nikterak jednotní a postupem se vyvinulo několik samostatných směrů, se čtyřmi stěžejními, kterými jsou:

- 1) feminismus liberální,
- 2) radikální,
- 3) marxistický,
- 4) socialistický.⁵⁷

Liberální feminismus staví na předpokladu, že pokud by sociální pozice žen a mužů byla vyrovnaná, vyrovnaly by se rozdíly v kriminalitě. Naznačují tak, že emancipace žen musí nutně ve svém důsledku vést k navýšení jimi páchané trestné činnosti.⁵⁸ V tomto směru lze uvést knihy dvou autorek z roku 1975, a sice Fredy Adler *Sestry ve zločinu* a Rity James Simon *Žena a zločin*. Obě přitom ve svých pracích konstatují, že kriminalita žen narůstá, jak co do počtu, tak do stupně násilí, což autorky přisuzují právě emancipačnímu hnutí, díky kterému se ženy odklánějí od své tradiční sociální role a podle F. Adler přejímají maskulinní rysy, což se následně promítá do oblasti kriminality.⁵⁹ Freda Adler ve své knize nastínila obraz nové ženy...nezávislé, asertivní a agresivní, která se stává dychtivou stejně jako muži a

⁵⁵ MORRISON, Wayne. *Theoretical Criminology: From Modernity to Post-Modernism*. London: Cavendish Publishing Ltd., 1995, s. 404.

⁵⁶ BLATNÍKOVÁ, Šárka, NETÍK, Karel. *Ženy jako pachatelky závažné trestné činnosti: psychologické a kriminologické aspekty*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2007, s. 20.

⁵⁷ KOMENDA, Antonín. *Sociální deviace: historická východiska a základní teoretické přístupy*. Olomouc: Univerzita Palackého, 1999, s. 252.

⁵⁸ MORRISON, Wayne. *Theoretical Criminology: From Modernity to Post-Modernism*. London: Cavendish Publishing Ltd., 1995, s. 405.

⁵⁹ URBRANOVÁ, Martina. *Ženská delikvence jako sociální jev: sborník příspěvků z konference pořádané katedrou právní teorie Právnické fakulty MU v Brně, dne 4.11.2004*. Brno: Masarykova univerzita, 2004, s. 25.

kteřá vyhledává požitky moderní doby, přičemž její zločiny již nejsou zločiny ze zoufalství nýbrž z touhy.⁶⁰ R. J. Simon se zcela neztotožňuje s názorem, že ženy by přejímaly maskulinní chování, spíše se zaměřuje na příležitost, kdy díky změnám sociálních struktur se ženám může naskytnout příležitost ke spáchání trestného činu a tuto šanci pak mohou využít stejně jako muži.⁶¹

Radikální feminismus staví na diskriminaci žen a mocensky rozdělené patriarchální sexistické společnosti, které vládou muži. Ženy se tak nacházejí pod nadvládou silnějších agresivnějších mužů, kterým se nedokážou účinně bránit. Proto radikální forma prosazuje změnu diskriminující právní úpravy, která by ženám umožnila stejnou výchozí pozici, avšak nutně počítá i s aktivitou žen, bez níž reálná změna pasivní pozice není možná. Na rozdíl od liberálního feminismu ovšem nepředpokládá, že by rovnost pohlaví vedla k nárůstu kriminality, spíše naopak.⁶²

Marxistický směr operuje se základním pojmem vykořisťování a kapitalistické společnosti. Základním konceptem je tedy systém, v němž ženy zastávají naprosto podřadnou roli. Nikterak nezasahují do dělby práce ani fungování ekonomiky, což je čistě mužskou oblastí, pouze zastávají sexuální funkci pro uspokojení mužů. S takto nastaveným systémem pak souvisí i trestná činnost páchaná ženami, která je ve většině případů majetková či sexuální – v podobě prostituce.⁶³

Výsledkem spojení marxistického a radikálního feminismu je feminismus socialistický. Podle něj je žena znevýhodněna v důsledku biologických faktorů z hlediska reprodukce, kdy žena je stvořena k tomu rodit a vychovávat děti, a tudíž nerovnost je dána již rodově. Muž naproti tomu zaujímá dominantní roli v oblasti produkce. Máme zde tedy dvě různé oblasti, s různými postaveními a různými příležitostmi, které mezi pohlavími vytváří nerovnost a na kterou muži reagují odporem, zatímco ženy přizpůsobením, proto je také u mužů častější násilná kriminalita a u žen majetková.⁶⁴

Nicméně ani tyto teorie se nevyhnuly kritice. Podle S. Bisi celé tezi o emancipaci a jejímu vlivu na kriminalitu žen chybí dostatečný empirický výzkum, jenž by tento koncept podpořil. Nelze tak tvrdit, že stěžejním faktorem nízké kriminality

⁶⁰ MORRISON, Wayne. *Theoretical Criminology: From Modernity to Post-Modernism*. London: Cavendish Publishing Ltd., 1995, s. 406.

⁶¹ KOMENDA, Antonín. *Sociální deviace: historická východiska a základní teoretické přístupy*. Olomouc: Univerzita Palackého, 1999, s. 254-255.

⁶² Tamtéž, s. 258-259.

⁶³ Tamtéž, s. 259-260.

⁶⁴ KOMENDA, Antonín. *Sociální deviace: historická východiska a základní teoretické přístupy*. Olomouc: Univerzita Palackého, 1999, s. 260.

žen je jejich podřízenost a nerovnost oproti mužům. Pokud se totiž zaměříme na sociální vlivy a jejich studie dojdeme ke zcela odlišnému závěru. Statistiky zcela zřejmě potvrzují, že kriminální jednání je značně ovlivněno vnějšími faktory, a to jak u mužů, tak u žen, kdy značná část pachatelů pochází, ze špatného sociálního prostředí, z nefunkčních rodin, trpí nedostatkem vzdělání a obvykle jsou také nezaměstnaní. Studie zaměřené na ženy pak poukazují rovněž na fyzické či psychické násilí, jemuž byly vystaveny, zneužívání drog, ale také kriminalitě jako důsledku chudoby či již zmíněný nedostatek vzdělání.⁶⁵

2.1.5 Shrnutí

Na výše předestřených teoriích lze pozorovat jejich rozmanitost i nesourodost, kdy každý přístup hledá příčiny ženské kriminality v jiných aspektech. Tyto teorie pak mohou být jak rodově neutrální neboli „bezpohlavní“, tak specifické, přičemž primárním proudem bude zpravidla první zmíněný. Tomu následně feministické přístupy však vyčítaly zobecňující závěry, kdy údajně neutrální teorie podrobují výzkumu toliko muže a takto získané výsledky následně aplikují i na ženy, aniž by vzaly v potaz odlišnosti týkající se žen.⁶⁶ Tato rodově specifická teorie se tak zaměřila na svět žen s cílem poskytnout uspokojivou a souhrnnou odpověď na otázku, proč je kriminalita žen v tak silném nepoměru vůči té mužské. A přestože tomuto směru nelze upřít jeho nepopiratelný význam v oblasti kriminologie, kterou doplnil o další náhled a námět k diskusi, tak svému cíli nedostál a ani feministickým teoriím se tak nepodařilo plnohodnotně vysvětlit kriminální jednání žen. Příčinou může být neucelenost tohoto směru, ale především skutečnost, že ani tato teorie nepodrobila danou oblast dostatečně komplexnímu výzkumu, který by přinesl nevyvratitelná fakta, na nichž by mohl stavět.⁶⁷

Co se týče teorií, tak do současnosti neexistuje jedna jediná teorie, která by komplexně dokázala vysvětlit příčiny či rozdíly kriminality žen. Navíc stále chybí uspokojivý empirický výzkum, jenž by poskytl data nezbytná pro další rozvoj bádání či podložení tvrzených výroků, a tak je tahle oblast stále otevřena do budoucna.

⁶⁵ BISI, Simonetta. Female Criminality and Gender Difference. *International Review of Sociology*, 2002, roč. 12, č. 1, s. 37-38.

⁶⁶ BLATNÍKOVÁ, Šárka, NETÍK, Karel. *Ženy jako pachatelky závažné trestné činnosti: psychologické a kriminologické aspekty*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2007, s. 10.

⁶⁷ KUČHTA, Josef, VÁLKOVÁ, Helena a kolektiv. *Základy kriminologie a trestní politiky*. Praha: C.H. Beck, 2005, s. 119-120.

2.2 Pachatelky TČ a jejich osobnost

Osobnost pachatele trestného činu představuje jeden ze základních pojmů kriminologie, přičemž se jedná o pojem označující určitý souhrn vlastností, které jsou pro daného jedince charakteristické zahrnující biologický i sociální základ a zároveň jsou tyto jeho rysy porovnávány s osobnostmi ostatních osob. Studium osobnosti pachatelů TČ je pak významné zejména z hlediska porozumění a objasnění jejich protiprávních skutků, ale i pro následné zacházení s těmito osobami, kdy na získávání těchto poznatků se specializuje kriminologický výzkum.⁶⁸

Zaměříme-li se na osobnost žen dopouštějících se protiprávní činnosti, můžeme pozorovat určité společné rysy jako je nedůvěřivost, nedostatek empatie a citu, nízké sebevědomí i sebeúcta nebo také neschopnost navázat hlubší mezilidské vztahy. U pachatelek násilných trestných činů je to navíc sebestřednost, manipulativní chování, nespolehlivost, impulzivita, ale také sklony k závislostem a sebelítosti, přičemž nedomyšlejí následky svého jednání.⁶⁹

Třídění osobnosti pachatelek se věnovala kupříkladu Kathleen Daly ve své práci *Women's pathways to felony court*. Ta rozdělila pachatelky trestných činů do několika kategorií, a sice:

- 1) ženy zraněné a ubližující,
- 2) ženy bité,
- 3) ženy na ulici,
- 4) ženy účastněné na drogách,
- 5) ostatní.

Ženy patřící do první skupiny charakterizuje jejich nelehké dětství spojené se zneužíváním či zanedbáváním, to se následně promítá i v pubertě, kde můžeme pozorovat sklony k agresivitě, ale také konzumaci alkoholu či drogové závislosti případně jiné psychologické problémy. Tyto jevy se následně promítají do jejich zraňujícího chování vůči ostatním v případě, kdy nejsou schopny ovládnout svůj hněv, často pod vlivem alkoholu nebo tíživé situace. Dále tu jsou ženy bité, tedy takové, které byly ze strany svého partnera podrobeny fyzickému násilí. Třetí kategorii představují ženy na ulici, které byly doma zneužívány a jež buďto ze svého

⁶⁸ NOVOTNÝ, Oto, ZAPLETAL, Josef a kolektiv. Kriminologie. Praha: Eurolex Bohemia, 2001, s. 102-103.

⁶⁹ VÁLKOVÁ, Helena, KUČHTA, Josef, HULMÁKOVÁ, Jana a kol. *Základy kriminologie a trestní politiky*. Praha: C. H. Beck, 2019, s. 417.

domova utekly nebo byly vyhnány, kde se následně staly závislými na drogách a uchýlily se k prostituci. Jedná se tedy rovněž o ženy s fyzickou i psychickou újmou, avšak od první skupiny je odlišuje jejich aktivnější zapojení do kriminálního života, které zahrnuje prostituci, krádeže nebo prodej drog. Předposlední kategorii představují ženy, které drogy užívají nebo s nimi obchodují, a to v důsledku svého vztahu s partnerem či členy rodiny. Užívání v tomto případě nechápeme ve smyslu závislosti, spíše jakéhosi experimentu. Poslední skupinu tvoří ženy, jež nelze zařadit do žádné předchozí kategorie, přičemž za jejich kriminálním jednáním můžeme hledat ekonomickou situaci či touhu po penězích.⁷⁰

K osobnosti pachatelek vražd viz níže.

⁷⁰ DALY, Kathleen. Women's pathways to felony court: Feminist theories of lawbreaking and problems of representation. *Southern California review of law and women's studies*, 1992, roč. 2, č. 1, s. 27

3 Ženy jako pachatelky násilných trestných činů

3.1 Násilná kriminalita

Definice násilné kriminality úzce souvisí s pojmem agrese. Nezajímá nás přitom jakékoliv agresivní chování, ale pouze takové, na které reagují trestněprávní normy, a které označujeme jako agresi kriminální. Tu lze vymezit jako chování při němž pachatel užívá fyzickou sílu, tedy násilí nebo hrozbu násilím a kterým ohrožuje nebo porušuje právem chráněné statky. Kriminální agresi poté můžeme rozdělit na agresi programovanou a neprogramovanou. V případě programované agrese neboli chladné či instrumentální se jedná o takovou, kdy pachatel nejedná v afektu či pod vlivem jiných silných emocí, ale jedná zcela rozhodně promyšleně za účelem dosažení určitého cíle. Naproti tomu pro neprogramovanou agresi, afektivní či expresivní, je typický určitý afekt či vzrušení, kdy se pachatel ocitá v konfliktní situaci s obětí a je rovněž pravděpodobnější užití vyšší míry brutality, přičemž není vyloučen ani vliv alkoholu. Vrátime-li se k vymezení samotných násilných TČ, je pro ně typické zaměření pachatele na poškození či usmrcení osoby nebo alespoň pokus o tento následek, příp. může postačovat i pouhé srozumění pachatele s touto možností, což znamená, že je tedy zahrnut jak úmysl přímý, tak nepřímý.⁷¹

A ačkoliv jsem na začátku uvedla, že z hlediska vymezení pojmu násilné kriminality nás zajímá toliko agrese kriminální, je nutné podotknout, že zaměříme-li se na pachatele kriminality násilného charakteru, jedná se obecně o osoby s větší mírou agresivity, která nemusí být toliko fyzická.⁷² A právě zde můžeme rovněž hledat odpověď na otázku, proč se ženy neuchylují k násilným trestným činům s takovou četností jako muži. Nebo se jich snad dopouštějí, avšak ve skrytých nepostižitelných či jiných formách? Kupříkladu podle Björkqvistové a kol. můžeme rozlišit agresi na přímou fyzickou a verbální a nepřímou skrytou, u které uvádějí ještě dvě podkategorie, a sice sociální manipulaci a racionální agresi. Sociální manipulace se vyznačuje absencí přímého kontaktu mezi útočníkem a obětí, jemuž se útočník snaží vyhnout za užití manipulace a intrik. U racionální agrese je stěžejním znakem racionalizace, kdy útočník skrývá svůj útok za racionální argumentaci. Podle provedených výzkumů lze konstatovat, že u dětí, tedy osob mladších 18let, převládají projevy přímé agrese u chlapců. U dospělých potom můžeme vidět, že

⁷¹ VÁLKOVÁ, Helena, KUČTA, Josef, HULMÁKOVÁ, Jana a kol. *Základy kriminologie a trestní politiky*. Praha: C. H. Beck, 2019, s. 397-398, 400

⁷² MATOUŠKOVÁ, Ingrid. *Aplikovaná forenzní psychologie*. Praha: Grada, 2013, s. 113.

nepřímou agresi preferují obě pohlaví, což bývá spojováno se sociální inteligencí s tím, že celkově převládá racionální agrese a sociální manipulace je čteněji využívána ženami.⁷³ Obecně lze říci, že projevy jakékoliv formy agrese souvisí s nižší mírou empatie, přičemž nelze říci, že s věkem by se míra agresivních sklonů snižovala, spíše nabývá jiných nepřímých podob, což je u žen preferovaná forma ve všech životních fázích. Proč tomu však tak je? Příčinu této volby můžeme spatřovat v riziku nebezpečí, které s fyzickou agresi souvisí. Jedná se tak sice o prostředek efektivní, avšak je s ním spojena vyšší míra nebezpečí, které se ženy, vzhledem ke své fyzické síle, primárně vyhýbají. Důvodem může být ale také otázka socializace, kdy můžeme spatřovat odlišné postoje k fyzické agresi již v raném věku. Zatímco u dívek je tak na ni pohlíženo negativně a ony samy v ní spatřují jakési osobní selhání a ztrátu sebekontroly, tak u chlapců je jistá míra agrese tolerována a spojována s rolí muže ve společnosti, který si skrze ni upevňuje své postavení. Závěrem pak můžeme shrnout, že většina prací a výzkumů potvrzuje všeobecně přijímaný názor, a sice že větší agresivitu, v závažnějších formách nalezneme u mužů, což ovšem neznamená, že by téhož jednání nebyly schopny také ženy.⁷⁴

U násilné kriminality žen poté můžeme konstatovat, že ženy se uchylují k násilnému jednání zejména pod vlivem emocí, jež nejsou schopny zvládat. Typickými násilnými trestnými činy, kterých se ženy dopouštějí, jsou vražda, ublížení na zdraví, ale také loupež, vydírání nebo týrání svěřené osoby.⁷⁵ Výjimkou nejsou ani případy, kdy se ženy podílejí na protiprávním jednání jako spolupachatelky svých partnerů. Zde se jedná právě především o krádeže vloupáním či loupeže.⁷⁶

3.2 Ženy-vražedkyně

Nyní bych se ráda zaměřila na dva konkrétní trestné činy proti životu, a sice vraždu (§ 140 TZ) a vraždu novorozeného dítěte matkou (§ 142 TZ). Základní skutková podstata vraždy je vymezena jako úmyslné usmrcení jiného, přičemž TZ rozlišuje mezi tzv. vraždou prostou a vraždou spáchanou s rozmyslem nebo po předchozím uvážení. V obou případech se jedná o trestné činy s nejvyšší hranicí

⁷³ BLATNÍKOVÁ, Šárka, NETÍK, Karel. *Ženy jako pachatelky závažné trestné činnosti: psychologické a kriminologické aspekty*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2007, s. 27.

⁷⁴ Tamtéž, s. 27-28, 30.

⁷⁵ MAREŠOVÁ, Alena, HAVEL, Radovan, MARTINKOVÁ, Milada, TAMCHYNA, Miroslav. *Násilná kriminalita v nejisté době*, Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2015, s. 92.

⁷⁶ NOVOTNÝ, Oto, ZAPLETAL, Josef a kolektiv. *Kriminologie*. Praha: Eurolex Bohemia, 2001, s. 113.

horní sazby trestu odnětí svobody, s tím že ve druhém případě je hranice přísnější s ohledem na stupeň úmyslu, a rozumovou složku, kdy pachatel si je zcela vědom toho, co činí po předchozím myšlenkovém procesu a zhodnocení situace, kdy výsledkem tohoto procesu je rozhodnutí spáchat vraždu.⁷⁷

Ženy se vraždy dopouštějí v podstatně menším zastoupení než jejich mužský protějšek. V dlouhodobém horizontu se jejich účast na tomto TČ pohybuje mezi 10-16 %⁷⁸, což můžeme pozorovat i u počtu odsouzených žen za tento skutek, kterých je, k 31. 12. 2021, 108 z celkových 983 odsouzených osob, tedy téměř 11 %.⁷⁹

Nejčastěji jsou vraždy žen motivovány osobními vztahy, kdy jejich oběťmi bývají členové rodiny, zvláště partner nebo dítě. Naproti tomu vraždy sexuální jsou naprosto vzácným motivem. Zaměříme-li se blíže na vraždy partnerů, jsou to právě ženy, které se k tomuto činu uchylují častěji než muži a které podle některých výzkumů typicky útočí nožem v kuchyni.⁸⁰ Podle forenzní psychologie jsou pak tyto vraždy v rodině většinou důsledkem dlouhodobě trvajících rozepří či žárlivosti, přičemž zásadní roli zde hrají emoce, kdy pachatel mnohdy jedná neprogramovaně v afektu.⁸¹ Pro pachatelky vražd je typický, na rozdíl od mužů, vyšší věk a také čtenější přítomnost vážné psychopatologie, převážně afektivní porucha, ale také depresivní nebo schizofrenní psychóza. Tyto osobnostní či psychické poruchy jsou patrné zejména u vražd dětí. Ženy také ve značném množství případů vraždí doma, pod silným vlivem emocí, případně i pod vlivem alkoholu a často se jedná o ženy, které v minulosti nebyly za násilnou trestnou činnost trestány.⁸²

Typologií pachatelek trestného činu vraždy se zabýval například Cole a spol., kteří vytvořili šest základních skupin:

- 1) ženy masochistické,
- 2) ženy otevřeně nepřátelské,
- 3) ženy skrytě nepřátelské,
- 4) ženy psychotické,

⁷⁷ JELÍNEK, Jiří a kolektiv. *Trestní právo hmotné Obecná část, Zvláštní část*. Leges, 2017, s. 524-525.

⁷⁸ VÁLKOVÁ, Helena, KUČTA, Josef, HULMÁKOVÁ, Jana a kol. *Základy kriminologie a trestní politiky*. Praha: C. H. Beck, 2019, s. 417.

⁷⁹ Vězeňská služba České republiky. *Statistické ročenky Vězeňské služby* [online]. vscr.cz, [cit. 17. listopadu 2022]. Dostupné z: <https://www.vscr.cz/media/organizacni-jednotky/generalni-reditelstvi/odbor-spravni/statistiky/rocenky/statisticka-rocenka-2021.pdf>.

⁸⁰ BLATNÍKOVÁ, Šárka, NETÍK, Karel. *Ženy jako pachatelky závažné trestné činnosti: psychologické a kriminologické aspekty*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2007, s. 32.

⁸¹ MATOUŠKOVÁ, Ingrid. *Aplikovaná forenzní psychologie*. Praha: Grada, 2013, s. 116.

⁸² BLATNÍKOVÁ, Šárka, NETÍK, Karel. *Ženy jako pachatelky závažné trestné činnosti: psychologické a kriminologické aspekty*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2007, s. 32-33.

- 5) ženy amorální,
- 6) ženy neschopné.

První skupinou jsou ženy, které po mnoholetém týrání ze strany svého násilného partnera usmrtily muže nástrojem, který měly po ruce. Jedná se přitom o ženy vyznačující se stabilitou a sebekontrolou. Naproti tomu agresivními, nestabilními a vznětlivými vražedkyněmi s despektem k autoritám, které útočí na své oběti s úmyslem jim ublížit, představují ženy otevřeně nepřátelské. Ženy skrytě nepřátelské své sklony neprojevují navenek, spíše je maskují a obvykle žijí ve vztahu s násilným partnerem, přičemž jejich obětmi bývají děti. Čtvrtou kategorií jsou ženy mnohdy trpící nějakým psychotickým onemocněním, u kterých absentuje jakákoliv lítost nebo výčitky a motivy jsou patologické. Amorální pachatelky vraždí ze ziskuchtivosti. Není u nich vyloučena ani vyšší inteligence, avšak postrádají empatii. Poslední skupinou jsou ženy slabé, snadno manipulovatelné, které mnohdy nezabíjejí z vlastní pohnutky, ale na podnět partnera.⁸³ Budeme-li vycházet z této kategorizace, pak nejčastějšími skupinami vražedkyň jsou ženy masochistické a ženy psychotické, tedy opět případy, kdy obětí vražedkyně je její tyranský manžel či druh anebo vlastní dítě.⁸⁴

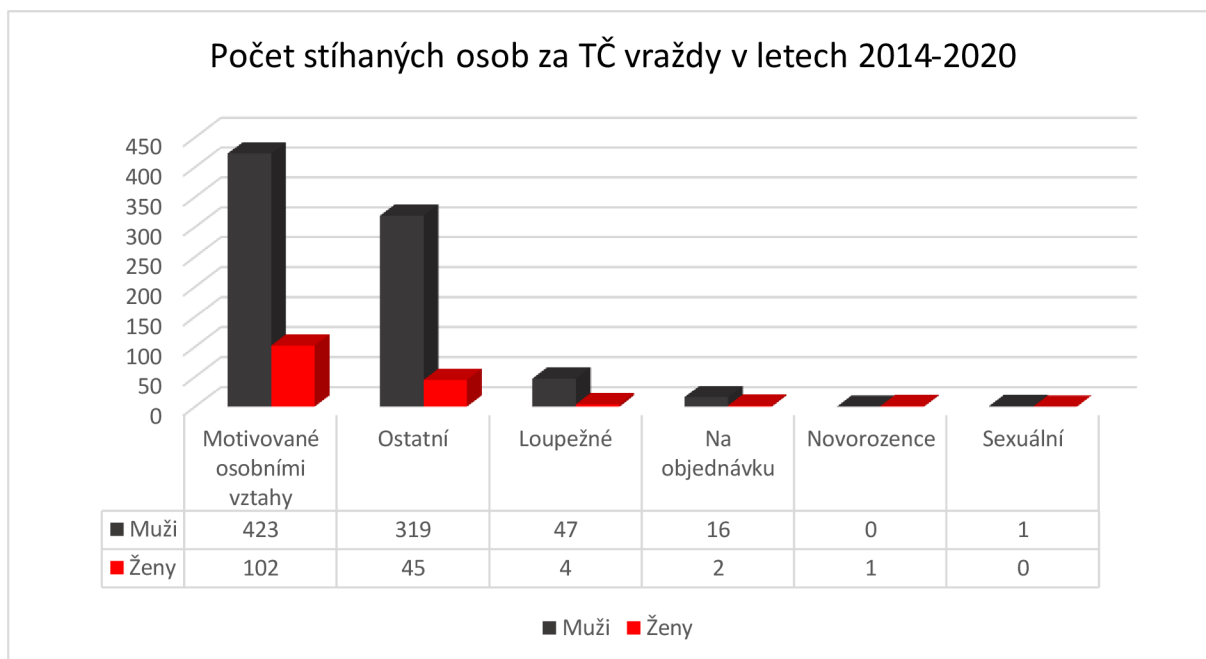
Z výše uvedeného vyplývá trend typický nejen pro ženy-vražedkyně, ale fenomén příznačný pro celou ČR, a sice že oběť svého vraha mnohdy dobře zná, kdy se jedná o někoho příbuzného. Nejčastěji se tedy můžeme setkat s tzv. vraždami motivovanými osobními vztahy.⁸⁵ Tuto skutečnost můžeme pozorovat i na níže přiloženém grafu, který znázorňuje počet osob stíhaných za trestný čin vraždy podle jejich druhového zastoupení. Celkem přitom v těchto letech (2014-2020) bylo zjištěno na 986 skutků, za které bylo stíháno 977 osob a z nichž bylo 887 objasněno.

⁸³ BLATNÍKOVÁ, Šárka, NETÍK, Karel. *Ženy jako pachatelky závažné trestné činnosti: psychologické a kriminologické aspekty*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2007, s. 25.

⁸⁴ Tamtéž, s. 33, 36.

⁸⁵ DIOSZEGI, Imrich. Pozor na hádky v kuchyni. Vrahy v Česku jsou hlavně partneři či příbuzní obětí [online]. denik.cz, 21. listopadu 2019 [cit. 20. listopadu 2022]. Dostupné z: <https://www.denik.cz/krimi/vrazda-v-kruhu-rodinnem-vrah-obet-kriminalista-novorozene-nasilna-smrt-20201119.html>.

Graf 1 - Počet stíhaných osob za TČ vraždy v letech 2014-2020⁸⁶

3.2.1 Sériové vraždy

Usmrtí-li pachatel úmyslně alespoň tři osoby po sobě v delším časovém horizontu, můžeme hovořit o sériovém vrahovi. A přesto, že při představě sériových vražd se mnohým v hlavě vybaví jako pachatel muž, bylo by chybou opomíjet ženy, které jsou schopny neméně krutých a brutálních činů.⁸⁷

Typologii sériových vražedkyň můžeme podle A. J. Coopera rozdělit do 5 kategorií:

- 1) vizionářky,
- 2) vražedkyně z komfortu,
- 3) hédonistky,
- 4) vražedkyně dychtící po moci,
- 5) žákyně.

Vizionářky zpravidla můžeme vnímat jako psychicky nemocné ženy, žijící v deziluzi či trpící halucinacemi, kdy jejich útoky bývají spontánní na oběti, které si v zásadě vybírají náhodně na základě psychopatologických příznaků. Motivací pro ženy vraždicí z komfortu je vidina materiálního zisku. Jako takové jsou ve svých činech dobře organizované, vše mají pečlivě naplánované a své oběti si vybírají na

⁸⁶ Údaje z jednotlivých Analýz trendů kriminality v České republice za roky 2014-2020[online]. Dostupné z: http://www.ok.cz/iksp/p_stud.html#s2021.

⁸⁷ VÁLKOVÁ, Helena, KUČHTA, Josef, HULMÁKOVÁ, Jana a kol. *Základy kriminologie a trestní politiky*. Praha: C. H. Beck, 2019, s. 409, 418.

základě očekávaného profitu, tudíž s nimi musejí být blíže seznámeny. U hédonistek leží motivace, na rozdíl od předchozí kategorie, ve vnitřních faktorech jako je sexuální deviace či sadismus. I tyto ženy si své vraždy dopředu plánují, avšak oběti bývají cizí lidé, obvykle s nějakými specifickými vlastnostmi. Vnitřní motivaci nalezneme i u sériových vražedkyň, které si skrze násilí dokazují svou sílu a dominanci, typicky nad slabšími jedinci. Poslední skupinu představují tzv. žákyně. Tedy ženy, které vraždí pod vlivem osoby, ke které vzhlížejí a touží po jejím přijetí. Typicky touto osobou bývá muž, jenž je zároveň tím, který určuje výběr oběti.⁸⁸

Podíváme-li se na situaci v ČR, pak jsou to právě sériové vražedkyně, jež představují dvě z našich celkem tří doživotně odsouzených žen. Jsou jimi Dana Stodolová a Jaroslava Fabiánová.

Dana Stodolová společně se svým manželem Jaroslavem patří k našim nejznámějším sériovým vrahům. V letech 2001 až 2002 spáchali celkem 8 finančně motivovaných vražd, které jim po dlouhou dobu procházely. Důvodem bylo i pochybení ze strany policie, jež podivná úmrtí mnohdy uzavřela jako sebevraždu či nešťastnou náhodu. Zlomový okamžik nastal až v únoru 2003, kdy Stodolovým nevyšlo přepadení staršího pána, a které nakonec navedlo vyšetřovatele na stopu vraždícího páru. Zpočátku na sebe bral veškerou vinu pouze Jaroslav, který se tak snažil bránit svou manželku, avšak z provedených prověrek bylo patrné, že na vraždách se kromě něj musela podílet i další osoba a vše ukazovalo právě na Danu. Nakonec Jaroslav obrátil až při výslechu týkající se vraždy staré dámy v Kardašově Řečici, kteroužto provedla Dana sama, a přestože i tento skutek byl Jaroslav připraven vzít na sebe, po neustálém opakování a nátlaku ze strany své ženy, aby se k činu doznal, údajně podle jeho slov pochopil, že je to „mrcha“ a od této chvíle již vypovídal popravdě, jak se vše stalo. Z vyšetřování tak vyplynulo, že to byla právě Dana, v jejíž hlavě se zrodil nápad, že finanční prostředky by mohly získávat tímto způsobem a která využila toho, že její manžel by pro ni udělal cokoliv. Záměrně si pak vybírali starší lidi, u nichž předpokládali, že doma budou mít větší finanční obnos a nebudou schopni klást silný odpor. V roce 2004 byli manželé za vraždu pěti mužů a tří žen, odsouzeni královéhradeckým soudem na doživotí. Tento trest následně potvrdil i Vrchní a Nejvyšší soud.⁸⁹

⁸⁸ FREI, Andreas, VOLLM, Birgit, GRAF, Marc, DITTMANN, Volker. Female serial killing: review and case report. *Criminal Behaviour and Mental Health*, 2006, roč. 16, č. 3, s. 170.

⁸⁹ VAŇURA, Miroslav. *Legendy kriminalistiky*. XYZ, 2018, s. 9-48.

Druhou sériovou vražedkyní odsouzenou na doživotí je Jaroslava Fabiánová přezdívána Krvavá blondýna. Jejími oběťmi byli výhradně muži, které vraždila brutálním způsobem a následně je okrádala. První vraždu spáchala již jako mladistvá v 16 letech v roce 1981, kdy zavraždila staršího, téměř 80letého, muže, který jí údajně nezaplatil za poskytnuté sexuální služby dohodnutou částku. To Jaroslavu rozčílilo natolik, že jej několikrát udeřila kladivem do hlavy, zasadila mu asi 20 bodných ran do hrudi a následně jej ještě pobodala šídlem v obličeji. Při pátrání po pachateli však náctiletá vražedkyně policistům práci hodně usnadnila, jelikož při hledání cenností v bytě usmrčeného zanechala své otisky prstů i bot. S ohledem na její věk ji však soud poslal za mříže pouze na 7 let, přičemž odvolací soud tento trest ještě snížil na 4 roky a 9 měsíců. Po propuštění si přivydělávala jako prostitutka, avšak i s ohledem na její homosexualitu a špatný vztah k mužům se nakonec omezila na uspávání svých klientů ještě před samotným aktem, kdy je následně okradla. Proto se také řadí mezi tzv. uspávačky. V roce 1996 však narazila na zákazníka, který byl kardiak a kombinaci podaných léků a alkoholu nepřežil. Fabiánová poté byla předčasně propuštěna z výkonu trestu v roce 2001, načež o dva roky později spáchala ještě dvě vraždy. Třetí obětí se stal 83letý Augustin K., kterého Jaroslava usmrtila šesti ranami sekáčkem, a poslední obětí byl nejmladší 31letý Richard S. usmrčený osmatřiceti ranami nožem. V obou případech si muži vražedkyni dobrovolně pozvali k sobě do bytu a zde byli rovněž usmrčeni a následně okradeni.⁹⁰

Budeme-li vycházet z Cooperovy typologie sériových vražedkyň, zařadili bychom obě pachatelky do kategorie vražedkyň vraždících z komfortu. Obě ženy naprosto bezcitné, vypočítavé a podle znalců i inteligentní, avšak současně trpící poruchou osobnosti. Z hlediska základního dělení pachatelů, pak můžeme hovořit o psychopatickém typu, který se vyznačuje právě osobnostní odchylkou. Typicky se jedná o disociální poruchu, kdy tito lidé mívají problém s navazováním hlubších mezilidských vztahů, jsou citově otupělí a ze svých chyb viní ostatní. Přitom není jednoduché s nimi navázat kontakt a selhává u nich nápravná funkce trestu.⁹¹

U Dany Stodolové můžeme v případě všech vražd pozorovat programované kriminální chování, kdy si pachatel předem vytipuje svou oběť, na čín se pečlivě

⁹⁰ Wikipedie. Jaroslava Fabiánová [online]. cs.wikipedia.org, [cit. 21. listopadu 2022]. Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/Jaroslava_Fabi%C3%A1nov%C3%A1.

⁹¹ MATOUŠKOVÁ, Ingrid. *Aplikovaná forenzní psychologie*. Praha: Grada, 2013, s. 111.

připraví a jedná zcela promyšleně za účelem dosažení vymezeného cíle, kterým v tomto případě byla vidina zisku. Je však nutné říci, že nebyť Jaroslava, Dana by se pravděpodobně sama k těmto činům neodhodlala. V tom můžeme spatřovat určitou zbabělost nebo přinejmenším obavy, patrně z nedostatku fyzické síly, ale také snad i jistotu v tom, že v případě dopadení může vinu přesunout na svého manžela, který Danu miloval natolik, že sebou nechal manipulovat a který tak Daně dodával větší odvalu i psychickou oporu, kdy si Stodolová nemusela dělat přílišné starosti s případným dopadením.

Poněkud jiný obraz se nám skýtá u Jaroslavy Fabiánové, u které se vyskytuje jak programovaná, tak afektivní kriminální agrese. Ta je příznačná zejména pro její první vraždu, kdy vraždila v afektu, pod silným vlivem emocí, když jí „klient“ nezaplatil požadovanou cenu. Vyznačuje se rovněž větší mírou brutality, kdy na tělech obětí byla nalezena mnohočetná poranění. Otázkou je, zdali intenzita útoku toliko odpovídá skutečnosti, že se jedná o ženu, která si není jistá svou fyzickou silou a užívá neúměrné násilí, aby měla jistotu, že oběť usmrtí nebo příčinu můžeme hledat v postoji, který zaujímá k mužům. I u této vražedkyně je pak primárním motivem zisk s tím, že s ohledem na svou sexuální orientaci a negativní vnímání opačného pohlaví si za oběti vybírala právě muže. Samozřejmě by bylo možné argumentovat i tím, že muži se stali oběťmi s ohledem na skutečnost, že jsou převážnými klienty prostitutek a také si spíše pozvou neznámou ženu přímo k sobě do bytu. Osobně se však domnívám, že surovost, se kterou vraždila, zřejmě poukazuje na fakt, že výběr mužů nebyla čistě dostupnější varianta, ale cílený volba.

3.3 Matky-vražedkyně

Vraždy dětí jsou skutky, které napříč společnostmi vyvolávají silné emoce. O to horší je zjištění, vyplývající z policejních statistik, že vrahy jsou v převážné většině případů jejich vlastní rodiče, přičemž pokud jde o novorozence, je pachatelem zpravidla matka.⁹²

Problematika usmrcení dítěte rodičem se stala předmětem mnoha prací, kdy za výchozí můžeme považovat klasifikaci zaměřující se na věk dítěte. Z tohoto hlediska rozlišujeme neonaticidu, tedy usmrcení novorozence během prvních 24 hodin života, infanticidu, což je usmrcení dítěte do 1 roku věku a filicidium

⁹² VAŇURA, Miroslav. *Legendy kriminalistiky 21.století*. XYZ, 2019, s. 124.

představující obecně usmrcení vlastního dítěte. Členění věnující se pachateli tohoto trestného činu můžeme nalézt kupříkladu u Phillipa Resnicka, jehož koncept se stal podkladem pro značnou část studií následujících let.⁹³ Resnick rozlišil celkem pět kategorií na základě motivu, který rodiče vede k vraždám vlastních potomků. Usmrcení tak podle něj může být:

- 1) altruistické,
- 2) akutně psychotické,
- 3) usmrcení nechtěného dítěte,
- 4) neúmyslné anebo
- 5) aktem manželské pomsty.

V prvním nejrozšířenějším případě rodiče mají za to, že smrt je v nejlepším zájmu dítěte. Zde se buďto jedná o tzv. rozšířenou sebevraždu, kdy vrah má za to, že svět je pro potomka bez něj příliš krutý, případně chce dítě zbavit utrpení, které prožívá, ať už je skutečné nebo domnělé. U psychotického motivu absentuje jakýkoliv racionální důvod a vražda pramení v duševní poruše pachatele. U nechtěného dítěte, rodič vnímá potomka jako určitou překážku, kterou je zapotřebí odstranit s tím, že se může jednat i o případy, kdy rodiče z vraždy finančně profitují. Čtvrtá kategorie se může jevit jako rozporuplná s ohledem na fakt, že pachatel nemá v úmyslu obět' usmrtit. Smrt je nicméně důsledkem zcela vědomého týrání nebo zneužívání dítěte, přičemž tato kategorie zahrnuje i vzácný Münchhausenův syndrom v zastoupení⁹⁴. Pro poslední nejméně četnou kategorii je motivem msta. Rodič tedy usmrcuje své dítě, aby se pomstil a potrestal svého partnera.⁹⁵

Jako příklad usmrcení dítěte rodičem můžeme uvést Romanu Zienertovou, tedy naši třetí doživotně odsouzenou ženu v ČR, která v obci Široký důl v září roku 2011 brutálně zavraždila své čtyři nezletilé děti ve věku 2 měsíců až 8 let. Příčinou smrti u osmiletého chlapce bylo udušení, zatímco u ostatních obětí to byla mnohočetná bodnořezná poranění, která, podle soudního lékaře, nebyla nikterak náhodná, ale zcela záměrně směřovala na místa, kde matka očekávala největší poranění jako je oblast krku. U starších dětí navíc byly patrné i známky sebeobrany, když před matkou utíkaly a snažily se zachránit. Pachatelka po příjezdu policistů na

⁹³ BLATNÍKOVÁ, Šárka, NETÍK, Karel. *Ženy jako pachatelky závažné trestné činnosti: psychologické a kriminologické aspekty*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2007, s. 36-37.

⁹⁴ Specifické zneužívající chování rodiče (pečovatele), který zveličuje, falzifikuje příznaky dítěte, lže o nich, či přímo přispívá ke vzniku symptomů nemoci u svého dítěte (dítěte, které má v péči).

⁹⁵ WEST, Sara, Gilmer. An Overview of Filicide. *Psychiatry (Edgmont)*, 2007, roč. 4, č. 2, s. 50.

místo činu, skočila otvorem v půdní podlaže, v důsledku čehož si přivodila poranění páteře. V nemocnici následně předstírala ztrátu paměti a snažila se nasimulovat duševní chorobu. Z výsledků šetření kriminalistů však postupně začalo být jisté, že vrahem čtyř dětí může být toliko jejich matka. Ta občas propadala úzkostným stavům, ze strachu, že jí děti budou odebrány, a nakonec se rozhodla, že toto za žádných okolností nedopustí a raději se tak uchýlila k činu, kterou psychiatrie označuje jako tzv. rozšířenou sebevraždu, kdy matka chtěla ze světa sprovodit jak své děti, tak sebe, aby mohly být navždy spolu. Po vynesení rozsudku v roce 2012 se Romana Z. zhroutila a následně podala odvolání, kteréžto však Nejvyšší soud zamítl.⁹⁶

V tomto případě můžeme hovořit o spáchání masové vraždy, tedy činu, kdy pachatel usmrtí alespoň čtyři, někdy se uvádí tři, osoby v rámci jediné události odehrávající se v témže čase na témže místě. Při těchto vraždách přitom není nijak ojedinělé, že pachatel následně sám spáchá sebevraždu.⁹⁷ Za použití Resnickovy klasifikace bychom toto usmrcení považovali za altruistické, kdy matka odmítla připustit možnost, že by její děti byly v péči kohokoliv jiného než jí samotné, a proto se rozhodla ukončit životy všech.

3.3.1 Vražda novorozeného dítěte matkou

Naproti vraždě je vražda novorozeného dítěte matkou v privilegovaném postavení s konkrétním subjektem, kdy pachatelkou může být toliko matka, a nižší výměrou sankce s ohledem na faktor silného rozrušení, ve kterém se matka po porodu nachází. Podmínkou přitom je, že k usmrcení dítěte musí dojít buďto přímo při porodu, anebo bezprostředně po něm, přičemž rozrušení musí být způsobeno samotným porodem. Tyto podmínky musejí být splněny kumulativně a absence kterékoliv z nich znamená, že skutek by byl kvalifikován jako vražda.⁹⁸ Co si ovšem představit pod pojmy „rozrušení způsobené porodem“ a „bezprostředně po porodu“? Podle rozhodnutí č. 16/1986 Sb. rozh. tr. lze pokládat za stav „rozrušení způsobeného porodem“ výjimečné rozplození matky, jež pramení ve fyziologických procesech vyvolanými porodem a na otázku, zdali pachatelka jednala v tomto stavu,

⁹⁶ VAŇURA, Miroslav. *Legendy kriminalistiky 21.století*. XYZ, 2019, s. 113-124.

⁹⁷ VÁLKOVÁ, Helena, KUČTA, Josef, HULMÁKOVÁ, Jana a kol. *Základy kriminologie a trestní politiky*. Praha: C. H. Beck, 2019, s. 411.

⁹⁸ JELÍNEK, Jiří a kolektiv. *Trestní právo hmotné Obecná část, Zvláštní část*. Leges, 2017, s. 533-534.

poskytuje odpověď rozhodnutí č. 25/1992 – I. Sb. rozh. tr., který za rozhodující uvádí posudek znalce-porodníka.⁹⁹

Důvodem, proč vůbec TZ reaguje na tuto situaci a vymezuje ji jako zvláštní skutkovou podstatu je skutečnost, že porod může u ženy způsobit silné citové rozrušení a emoční labilitu, která by u ní, nebýt porodu, nenastala. Porod může být sám o sobě stresujícím prožitkem, také ale mohou proběhnout hormonální změny v těle anebo se objevit tzv. syndrom poporodní deprese nebo závažnější, avšak také vzácnější laktační psychóza. Žena pak může nabývat dojmu, že není schopna se o dítě postarat, případně se nedostaví očekávaný pocit lásky k dítěti nebo může trpět až bludy či panickými atakami, které následně mohou být příčinou usmrcení novorozence. V tomto případě sehrává důležitou roli rovněž okolí, jelikož náchylnější k těmto negativním jevům jsou ženy, které nemají dostatečnou oporu v partnerovi nebo obecně rodinném zázemí. I přesto, že výše uvedené skutečnosti matku-vražedkyni ve své podstatě omlouvají, nesmíme opomíjet fakt, že existují i ženy, které své novorozené dítě zabijí s „čistou“ myslí, chladnokrevně, aniž by se tento akt dal přičítat porodu.¹⁰⁰ Navíc to není jev nijak výjimečný. Literatura uvádí, že zhruba v polovině případů se jedná o vraždy programované neboli připravované, kdy takovéto ženy svá těhotenství mnohdy skrývají a snaží se jej před svým okolím utajit. Od počátku se přitom na porod a následnou péči nepřipravují, jelikož vědí, že se dítěte zbaví. Toto jednání pak může být jak aktivní, tak pasivní, s tím že nejčastější příčinou smrti bývá udušení.¹⁰¹ V takovémto případě si pak matka-vražedkyně, nezaslouží žádnou shovívavost ze strany práva, a jak již bylo uvedeno výše, takovýto čin je nutné kvalifikovat jako vraždu podle § 140 TZ.

O stejný případ šlo i u Ivany K., matku dvou dětí, jež v roce 2015 zavraždila svou novorozenou dceru, kterou po porodu zabalila do ručníku a dala do kbelíku, který napustila vodou. Vodu následně vylila a předmět i s tělem dítěte odložila na balkon, kde ho po nějaké době přemístila do igelitové tašky v košíku. O svém těhotenství tehdy nikomu neřekla, a to ani svému partnerovi Patrikovi, se kterým tehdy žili odděleně a který nakonec hrůzný nález, po čtyřech měsících, učinil. Soud vyměřil Ivaně trest na 15,5 roku vězení, přičemž příčiny vraždy zůstávají blíže

⁹⁹ JELÍNEK, Jiří a kolektiv. *Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturou*. Leges, 2017, s. 216.

¹⁰⁰ MAREŠOVÁ, Alena, HAVEL, Radovan, MARTINKOVÁ, Milada, TAMCHYNA, Miroslav. *Násilná kriminalita v nejisté době*, Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2015, s. 92-93.

¹⁰¹ VÁLKOVÁ, Helena, KUČHTA, Josef, HULMÁKOVÁ, Jana a kol. *Základy kriminologie a trestní politiky*. Praha: C. H. Beck, 2019, s. 408-409.

nejasné. Žena nebyla nikdy schopna vysvětlit, proč se k takovému jednání uchýlila, avšak i z psychologického vyšetření lze poukázat na egocentrické zaměření pachatelky, která ve vztahu ke svému mrtvému dítěti nevykazovala sebemenší známky emocí.¹⁰² Obdobné kauzy přitom můžeme sledovat ve zprávách každoročně.

Za zmínku pak stojí ještě případ Michaely Hartmanové, která nezavraždila „pouze“ jedno své novorozené dítě, ale hned tři, a to v letech 2012 a 2013. V roce 2012 M. Hartmanová tajně porodila dvojčata – dívku a chlapce, která měla udusit, když jim rukou zakryla dýchací cesty. Následně mrtvá těla svých dětí zabalila do ručníků a schovala do sklepa sousedního objektu. V následujícím roce pak otěhotněla znovu s tím, že nejprve svého lékaře navštěvovala, avšak následně se již na další prohlídky nedostavila. Mezitím opět tajně porodila, tentokrát jedno dítě – holčičku, kterou rovněž udusila a odnesla na stejné místo jako dvojčata. Ženě nejprve hrozil až doživotní trest, nicméně Krajský soud v Brně nakonec přistoupil k vyslovení výjimečného trestu v délce trvání 22 let, kterýžto následně potvrdil i olomoucký Vrchní soud, ke kterému se žena odvolala.¹⁰³ Podle znaleckých posudků lze pachatelku popsat jako podprůměrně inteligentní, méně citlivou, s výkyvy nálad, která jedná v okamžiku podle aktuálního hnutí mysli, aniž by domýšlela dlouhodobé následky, což ovšem neznámá, že by nebyla příčetná a že by si neuvědomovala, co dělá. I se svým partnerem navíc užívali alkohol a marihuanu, a to i přes tíživou finanční situaci, která měla být příčinou vražd.¹⁰⁴

V obou výše uvedených případech se jedná o matky, jejichž čin bychom pravděpodobně zhodnotili jako usmrcení „nechtěného dítěte“, kdy obě ženy se již v průběhu těhotenství rozhodly, že dítě po porodu usmrtí. Důvodem může být i špatná finanční situace, kterou bychom mohli pozorovat zejména u Hartmanové, která příchod potomka viděla jako další výdaje, jež z rodinného rozpočtu již není možné uhradit, a tak se tohoto břemene rozhodla zbavit. Domnívám se, že problematickým aspektem těchto činů bývá nepříliš vysoká inteligence pachatelek, která se pohybuje okolo průměru až podprůměru. Jakmile tedy tyto ženy mají

¹⁰² VAŇURA, Miroslav. *Legendsy kriminalistiky 21.století*. XYZ, 2019, s. 124-129.

¹⁰³ VRÁNOVÁ, Magda. *Vrchní soud ženě z Vlasatic potvrdil trest za vraždu tří novorozenců* [online]. brnensky.denik.cz, 15. července 2014 [cit. 15. listopadu 2022]. Dostupné z: <https://brnensky.denik.cz/zlociny-a-soudy/vrchni-soud-potvrdil-zene-22-let-vezeni-za-vrazdu-tri-novorozencu-20140715-gelm.html>.

¹⁰⁴ ŘÍMANOVÁ, Michaela. *Znalkyně: Matka si na mrtvé děti vzpomněla, jen když šla do sklepa* [online]. breclavsky.denik.cz, 5. února 2014 [cit. 15. listopadu 2022]. Dostupné z: <https://breclavsky.denik.cz/zlociny-a-soudy/vrazda-novorozenat-ve-vlasaticich-vyppovidat-budou-znalci-a-svedci-20140205-44y6.html>.

reagovat na příchod nechtěného dítěte, nedokáží vymyslet lepší způsob, jak se s celou situací vypořádat, a to i přes to, že řešení je celá řada, včetně možnosti odložit dítě zcela anonymně do babyboxu, které jsou umístěny po celé ČR, případně při včasném zjištění lze podstoupit i zcela legální potrat. Pomineme-li tedy případy, kdy usmrcení novorozence je důsledkem samotného porodu, tak těžko najdeme ospravedlnění pro matky, které zřejmě nabývají dojmu, že pokud dítěti život daly, tak mu ho rovněž mohou i vzít.

Vražda novorozeného dítěte matkou tak jak je tedy vymezena v § 142 TZ není nijak četným TČ, čemuž odpovídá i pozornost, která je mu věnována. Mezi lety 1996-2000 šlo o celkem 8 odsouzených žen za tento čin a v letech 2001-2010 bylo stíháno rovněž 8 žen, přičemž policejní statistiky se této problematice nijak blíže nevěnují.¹⁰⁵ Příčinu můžeme spatřovat i ve skutečnosti, že pokud se jedná o matku, která se na porod i dítě běžně připravuje, pak dochází na pravidelné kontroly a k samotnému porodu dochází ve většině případů v nemocničním zařízení, kde se pohybuje odborný personál, kterýžto se s případnými emocionálními výkyvy matky dokáže vypořádat. Tudíž i pokud by u matky porod vyvolal rozrušení, jež by potenciálně mohlo mít tragické následky, tak prostředí, ve kterém se nachází, je schopno takovému jednání zabránit. Rizikovější v tomto ohledu mohou být domácí porody, k nimž se však uchyluje jen malé množství žen. Zde je nutné spíše poukázat právě na případy, kdy se matky zbavují svých dětí zcela vědomě, na základě svého rozhodnutí a již v okamžiku zjištění těhotenství vědí, jak po porodu s dítětem naloží. § 142 TZ se potom snaží spíše zneužít v rámci své obhajoby s ohledem na nižší trestní sazbu, která představuje maximálně 8 let trestu odnětí svobody, což v porovnání se sankcí, jež jim hrozí za vraždu, se jeví jako přijatelnější.

¹⁰⁵ VÁLKOVÁ, Helena, KUČHTA, Josef, HULMÁKOVÁ, Jana a kol. *Základy kriminologie a trestní politiky*. Praha: C. H. Beck, 2019, s. 408.

4 Výkon trestu odnětí svobody odsouzených žen

4.1 Trest odnětí svobody a jeho výkon

Trest odnětí svobody představuje jeden z druhů trestů vymezených v § 52 TZ, jenž zákon umožňuje uložit za porušení práva. Jedná se přitom o trest v zásadě univerzální, jelikož jej lze uložit za kterýkoliv TČ obsažený ve zvláštní části TZ. Zde je ovšem samozřejmě nutné vzít v potaz zásadu subsidiarity trestní represe, a zvláště pak subsidiaritu nepodmíněného TOS, jenž představuje nejcitelnější právní újmu pro pachatele protiprávního jednání, když je zasahováno přímo do jeho základního lidského práva na osobní svobodu. Proto tato sankce přichází v úvahu pouze pokud účelu trestu nelze dosáhnout jiným mírnějším způsobem v podobě alternativních trestů vykonávaných na svobodě.¹⁰⁶

Účelem této sankce je, podle zákona, jednak výchovné působení na odsouzené tak, aby po propuštění vedli řádný soběstačný život v souladu s právními předpisy, ale také ochrana společnosti před pachateli TČ a způsob zabránění těmto jedincům v páchání další trestné činnosti po dobu výkonu tohoto trestu.¹⁰⁷ TOS samozřejmě musí být rovněž vykonáván v souladu se zákonem za současného respektování práv odsouzeného, včetně respektování jeho důstojnosti a snahy omezení negativních dopadů zbavení svobody, přičemž odsouzený nastupuje výkon tohoto trestu v soudem určené věznicí, kteroužto může být, podle stupně zabezpečení, věznice s ostrahou nebo se zvýšenou ostrahou.¹⁰⁸

Problematikou tohoto druhu trestu, oproti alternativním formám, je zejména tzv. prizonizace, což je v zásadě proces, v jehož rámci se odsouzený, ať už vědomě či nevědomě socializuje, tedy vlastně začleňuje, do vězeňské komunity, která představuje pro prvotrestanou osobu zcela nový neznámý svět, v němž se musí naučit žít a kde si následně začne osvojovat jisté návyky, hodnoty, zvykat si na odlišné prostředí i odlišné chování a zároveň si budovat vlastní postavení v této nové společnosti.¹⁰⁹ Na tento proces bychom pak mohli pohlížet vlastně jako na kriminalizační, kdy se může zvyšovat riziko recidivy protiprávního jednání s ohledem na skutečnost, že adaptovaný prizonovaný jedinec přestává žít podle norem běžné

¹⁰⁶ JELÍNEK, Jiří a kolektiv. Trestní právo hmotné Obecná část, Zvláštní část. Leges, 2017, s. 397-398.

¹⁰⁷ Zákon č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody a o změně některých souvisejících zákonů. § 1, odst. 2.

¹⁰⁸ Tamtéž. § 2, § 8, odst. 1.

¹⁰⁹ MATOUŠKOVÁ, Ingrid. *Aplikovaná forenzní psychologie*. Praha: Grada, 2013, s.149-150.

svobodné společnosti a namísto toho začíná přejímat normy typické pro vězeňskou subkulturu. Jedná se přitom o zcela přirozený proces, jenž můžeme vnímat až jako nevyhnutelný pro „přežití“ v tomto patologickém prostředí, avšak který potenciálně může vyústit v negativní dopad, kdy se z nováčka stane „otrlý kriminálník“ a kdy tak zcela selhává výchovný účel této sankce.¹¹⁰

Mimo to jsou tady i další negativní aspekty dopadající především na psychiku odsouzeného. Jedná se kupříkladu o pocity méněcennosti, úzkosti nebo deprese v důsledku ztráty svobody i kontaktu s blízkými, ale také z obav ze znovuzачlenění do společnosti. Tato stinná stránka trestu je o to znatelnější u osob, jimž byl uložen výjimečný trest s ohledem na délku jeho trvání, avšak zde je nutné vzít v potaz skutečnost, že primárním účelem této výjimečné sankce je zejména ochrana společnosti před pachatelem zvláště závažného zločinu a jakékoliv výchovné působení na pachatele je tedy až druhořadé. Nicméně i tak platí, že s každým odsouzeným je zacházeno v zásadě individuálně na základě vypracované komplexní zprávy zahrnující všechny rozhodující faktory jako je délka trestu, příčiny trestné činnosti či osobnost pachatele, tak aby mohl být efektivně naplňován účel výkonu trestu.¹¹¹

4.2 Ženy – vězeňkyně

Zaměříme-li se konkrétně na výkon nepodmíněného TOS odsouzených žen, nalezneme v ČR jedinou ryze ženskou věznicí, kterou je věznice ve Světlé nad Sázavou. Ženská oddělení jsou zřízena ale také ve věznicí v Opavě, ve Velkých Přílepech, v Praze-Řepích, v Drahonicích a mimo to jsou oddělení pro ženy i ve vazebních věznicích.¹¹²

Počet odsouzených žen v těchto zařízeních v roce 2021 činil k 31.12. 2021 1 411 osob z celkového počtu 17 243, tudíž zhruba 8 %. Mezi nimi i tři ženy odsouzené na doživotí a sedm žen, kterým byl uložen trest výjimečný. Z hlediska věkového složení se nejčastěji jedná o ženy prvotrestané, ve věku od 25 do 45 let, přičemž převažuje rodinný stav – svobodná a nejvyšším dosaženým vzděláním je zpravidla

¹¹⁰ VETEŠKA, Jaroslav, FISCHER, Slavomil. *Psychologie kriminálního chování: vybrané otázky etiologie, andragogické intervence a resocializace*. Praha: Grada, 2020, s. 124.

¹¹¹ MATOUŠKOVÁ, Ingrid. *Aplikovaná forenzní psychologie*. Praha: Grada, 2013, s.149-151.

¹¹² Advokátní deník. Věznice pro ženy ve Velkých Přílepech funguje už deset let [online]. advokatnidenik.cz, 19. ledna 2022 [cit. 7. prosince 2022]. Dostupné z: <https://advokatnidenik.cz/2022/01/19/ve-velkych-prilepech-vznikla-pred-desti-lety-veznice-pro-zeny/>.

vzdělání základní, případně vyučení bez maturity.¹¹³ K těmto údajům více v níže přiložené tabulce.

Tabulka 5 – Vybrané údaje o odsouzených ženách k 31.12.2021¹¹⁴

Věková kategorie	Nejvyšší dosažené vzdělání		Počet již vykonaných TOS		Rodinný stav		
19-20 let	3	Nezjištěno (cizinec), neuveдено	7	0x	711	Registrované partnerství	7
20-21 let	4	Zvláštní škola	39	1x	293	Rozvedená	39
21-22 let	8	Bez základního vzdělání	6	2x	134	Rozvedená družka	6
22-25 let	53	Nedokončené základní	19	3x	89	Svobodná	19
25-30 let	237	Základní vzdělání	811	4x	53	Svobodná družka	811
30-35 let	285	Vyučení bez maturity	317	5x	29	Vdaná	317
35-40 let	248	Vyučení s maturitou	19	6x	13	Vdaná s druhem	19
40-45 let	225	Středoškolské vzdělání bez maturity	8	7x	13	Vdova	8
45-50 let	160	Středoškolské všeobecné vzdělání s maturitou	42	8x	7	Vdova družka	42
50-55 let	81	Středoškolské odborné vzdělání s maturitou	117	9x	3	Zaniklé partnerství	117
55-60 let	51	Vyšší odborné	5	10x	1		
60-65 let	24	Vysokoškolské vzdělání – bakalářské	6	Více než 10x	5		
65-70 let	23	Vysokoškolské vzdělání – magisterské	7				
70-75 let	6	Vysokoškolské vzdělání – inženýr	7				
75-80 let	1						
Nad 80 let	2						

4.2.1 Ženské věznice

Věznice Světlá nad Sázavou je centrální ženskou věznicí, s největší kapacitou, pro výkon TOS odsouzených žen s ostrahou a se zvýšenou ostrahou, přičemž v této věznici, jakožto v jediné v ČR, jsou zřízeny specializované oddíly pro výkon trestu matek nezletilých dětí. Konkrétně se jedná o dva specializované oddíly, kdy v prvním jsou zařazeny matky nezletilých dětí do jednoho roku věku dítěte, které spáchaly zvlášť závažný zločin a kterým soud v souvislosti s jejich těhotenstvím a péčí o dítě nepřerušil výkon trestu. Ve druhém případě se poté jedná o matky dětí od

¹¹³ Vězeňská služba České republiky. Statistické ročenky Vězeňské služby [online]. vscr.cz, [cit. 7. listopadu 2022]. Dostupné z: <https://www.vscr.cz/media/organizacni-jednotky/generalni-reditelstvi/odbor-spravni/statistiky/rocenky/statisticka-rocenka-2021.pdf>.

¹¹⁴ Tamtéž.

jednoho do tří let věku dítěte.¹¹⁵ Tento věk samozřejmě není nijak náhodný, ale stanoven přímo zákonem s ohledem na osobnostní rozvoj dítěte, jež do tří let věku svého života nevnímá prostředí, v němž se se svou matkou nachází, a tudíž na něj nemůže mít negativní vliv. Naproti tomu účelem tohoto oddělení je právě zajistit, co nejlepší podmínky pro vývoj dítěte, které není odloučeno od své matky a může se tak vytvářet citový a rodičovský vztah mezi oběma jedinci. Zařazení do tohoto oddílu ovšem není automatické, jelikož jeho kapacita představuje 15 odsouzených matek a 20 dětí. Odsouzená matka tudíž musí splňovat právním předpisem stanovená kritéria, včetně kupříkladu řádné péče o dítě, a to již před výkonem trestu, rovněž se vyžaduje kladné stanovisko OSPODu, pediatra i praktického lékaře pro dospělé a trest matky musí být delší než 3 měsíce. O přijetí následně rozhoduje ředitelka věznice.¹¹⁶

Další organizační jednotkou, kde se odsouzené ženy pohybují ve zcela samostatném objektu, jenž nesdílí společně s odsouzenými muži je Věznice a ústav pro výkon zabezpečovací detence Opava – objekt Olomoucká. Zde vykonávají svůj trest ženy zařazené jak do věznice s ostrahou, tak se zvýšenou ostrahou. V rámci této věznice existuje specializovaný oddíl pro výkon ochranných léčení protitoxikomanického, protialkoholního a léčení pro patologické hráčství, rovněž oddíl pro výkon trestu žen s duševními poruchami či poruchami chování, ale také oddíly pro výkon trestu velmi nebezpečných odsouzených žen vyznačující se zesílenými stavebně technickými zabezpečeními, přičemž z hlediska zacházení ovšem vnitřní řád podotýká zohlednění skutečnosti, že se jedná o ženy. Mimo to v tomto zařízení vykonávají trest i ženy odsouzené na doživotí. Zvláštností oproti mužům, zařazeným v objektu Krnovská, je poté ustanovení vnitřního předpisu upravující péči o zevnějšek, jenž umožňuje odsouzeným mj. používání vlastních kosmetických pomůcek či možnost mít u sebe vlastní žehličku, fén či kulmu za účelem úpravy vlasů.¹¹⁷ Obdobné ustanovení vnitřního řádu týkající se mužů nenalezneme.

Ženy odsouzené k výkonu TOS zařazené do věznice s ostrahou s nízkým a středním stupněm zabezpečení mohou vykonávat svůj trest také ve Vazební věznici

¹¹⁵ Vězeňská služba České republiky. Věznice Světlá nad Sázavou [online]. vscr.cz, [cit. 8. prosince 2022]. Dostupné z: <https://www.vscr.cz/organizacni-jednotky/veznice-svetla-nad-sazavou/sekce/zakladni-informace>.

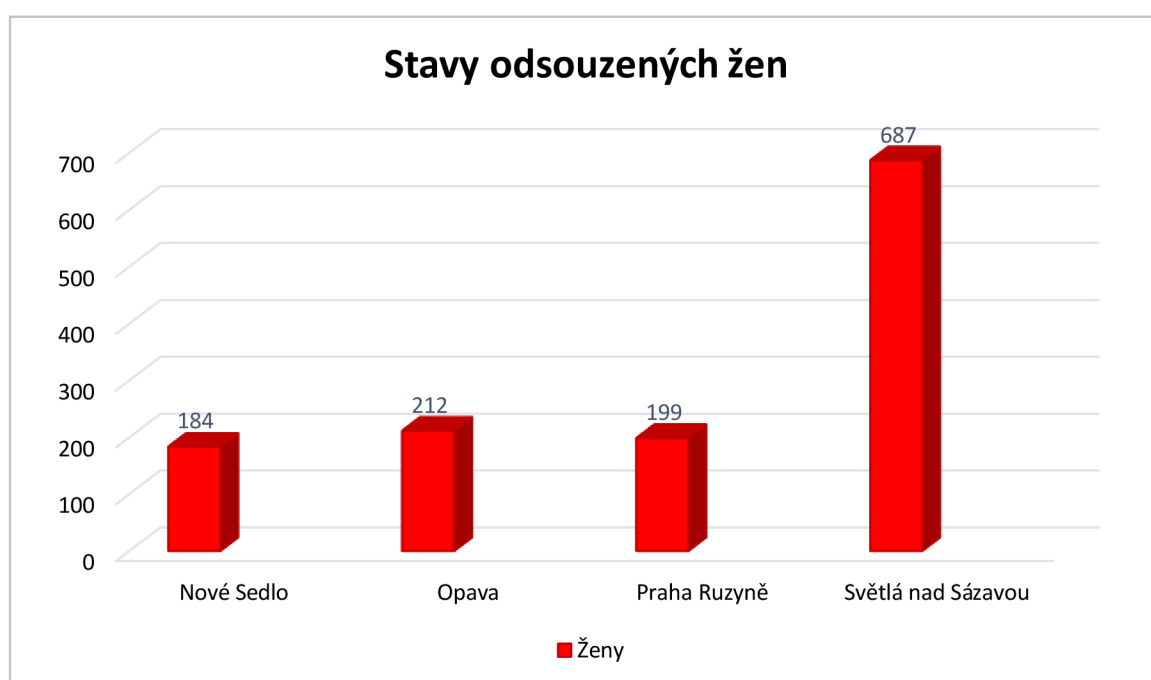
¹¹⁶ Tamtéž.

¹¹⁷ Vnitřní řád pro odsouzené Věznice a ústavu pro výkon zabezpečovací detence Opava – objekt Olomoucká, č. j. VS-168406-3/ČJ-2022-800030, v Opavě dne 25. srpna 2022 [online]. Dostupné z: <https://www.vscr.cz/media/organizacni-jednotky/opava/fotogalerie/vr-vaupvzd-opava-vtos-cistopis2.pdf>.

Praha-Ruzyně v objektu Řepy, případně v téže věznici v objektu Velké Přílepy nebo ve Věznici Nové Sedlo v objektu Drahonice jedná-li se o ženy zařazené do věznice s ostrahou se středním a vysokým stupněm zabezpečení. V pražské věznici se navíc nachází specializovaný oddíl pro trvale pracovně nezařaditelné z důvodu věku či zdravotního stavu, přičemž vnitřní řád individuálně upravuje specifika výkonu trestu odsouzených žen.¹¹⁸

Na grafu níže můžeme vidět rozložení odsouzených žen vykonávající TOS ve výše popsaných věznicích.

Graf 2 - Celkové stavy odsouzených žen v jednotlivých věznicích k 31. 12. 2021¹¹⁹

4.2.2 Jak se žije za zdmi věznice?

Všechno to začíná nástupním oddílem, kde se ženy seznamují s pravidly věznice dané jejím vnitřním řádem a zároveň se zde odsouzeným ženám stanovuje program zacházení.¹²⁰ Ten se zpracovává na základě komplexní zprávy o

¹¹⁸ Vnitřní řád pro odsouzené Vazební věznice Praha-Ruzyně, č. j. VS-1742-2/ČJ-2021-800132, v Praze dne 28. prosince 2021 [online]. Dostupné z: <https://www.vscr.cz/media/organizacni-jednotky/praha-ruzyne/ostatni/2021-vr-vv-praha-ruzyne-pro-odsouzene-21122021.pdf>.

¹¹⁹ Vězeňská služba České republiky. Statistické ročenky Vězeňské služby [online]. vscr.cz, [cit. 8. prosince 2022]. Dostupné z: <https://www.vscr.cz/media/organizacni-jednotky/generalni-reditelstvi/odbor-spravni/statistiky/rocenky/statisticka-rocenka-2021.pdf>.

¹²⁰ ŠÁMAL, Petr. *Ženy za mřížemi: Šokující svět plný emocí... v ženské věznici Světlá nad Sázavou*. Praha: EPOCHA, 2022, s. 4.

odsouzené, což je v zásadě shrnutí výsledků psychologického, pedagogického, sociálního, eventuálně i lékařského posouzení, ale také zhodnocení rizik, potřeb a dalších podkladů o odsouzené, přičemž zahrnuje aspekty jako je charakteristika osobnosti, příčiny trestné činnosti, ale také délka trestu. Obsahem programu zacházení je poté přesně formulovaný cíl působení, metody zacházení, způsob zaměstnávání či jiná činnost směřující k přípravě vězeňkyně na život po propuštění.¹²¹ Jakmile je tato fáze ukončena dojde k ubytování s ohledem na stupeň zabezpečení, závažnost prvotrestu či vícetrestu, ale také podle toho, jestli se jedná o kuřačku nebo nekuřačku.¹²² Zde již můžeme říci, že se z odsouzené ženy stává plnohodnotný obyvatel věznice.

Odpověď na otázku, jak se žena může ocitnout v tomto prostředí a co ji k tomu vede můžeme nalézt v obsahu této práce, nicméně subjektivní pohled lze získat toliko od konkrétní ženy, která TČ spáchala, a právě o to se ve své nové knize pokusil Petr Šámal.¹²³ Ten po své návštěvě mužské věznice Valdice zavítal do věznice ve Světlé nad Sázavou, kde měl tu možnost učinit rozhovor nejen s tamním personálem, ale rovněž s odsouzenými, které se rozhodly sdílet své příběhy. Je nutné podotknout, že své životní osudy sdílela pouze hrstka žen, vezmeme-li v úvahu celkový počet všech vězeňkyň, avšak i tak můžeme pozorovat potvrzení určitých faktů. Mnoho odsouzených, zejména ty, co byly odsouzeny za násilnou TČ, sdílí nepříliš šťastné či fungující dětství. Lze tedy říci, že rodina je skutečně základem, jenž může, jak pozitivně, tak negativně působit na osobnost dítěte a který může zásadně ovlivnit následnou protiprávní činnost. Často přitom odsouzené hovořili o neúplné rodině, kdy se rodiče rozvedly, ale také o nedostatečné péči ze strany rodičů, od kterých se jim nedostávalo potřebné pozornosti ani citu, kdy je vychovávali kupříkladu prarodiče nebo přímo skončili v dětských domovech či výchovných ústavech. Zmiňovaly ale také trestnou činnost rodičů, případně rodiče-alkoholiky nebo i znásilnění ze strany rodinných přátel. Častým aspektem byl také špatný výběr partnerů. Opakovaně tak hovořily o příteli, který je zradil, byl chorobně žárlivý či se na nich dopouštěl psychického i fyzického násilí, s tím že v několika případech se jednalo o jedince závislé na drogách. Zejména u vražd novorozenců lze

¹²¹ Zákon č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody a o změně některých souvisejících zákonů. § 41.

¹²² ŠÁMAL, Petr. *Ženy za mřížemi: Šokující svět plný emocí... v ženské věznici Světlá nad Sázavou*. Praha: Epoque, 2022, s. 4.

¹²³ ŠÁMAL, Petr. *Ženy za mřížemi: Šokující svět plný emocí... v ženské věznici Světlá nad Sázavou*. Praha: Epoque, 2022.

pozorovat dlouhodobý problém mezi partnery, který vedl k tomu, že žena těhotenství tajila a dítě nechtěla. Co však může být zarážející, je skutečnost, že se zpravidla jedná o bezproblémové vězeňkyně, které mnohdy mají hluboký citový vztah se svými dalšími dětmi nebo děti v budoucnu mít chtějí. O stejný případ se jednalo i u již zmíněné Ivany K., tzv. Ivone. Ta si podle svých slov vždy vybírala nevhodné partnery. Nejprve tak měla dítě se zadaným mužem, který však od své přítelkyně odejít nechtěl a neměl zájem ani o společnou výchovu jejich dítěte. Následně se zamilovala do jeho spolužáka, s nímž měla další dítě – tentokrát chlapce. A přestože zpočátku vše vypadalo nadějně, promítal se údajně do vztahu silný vliv partnerovi matky a také žárlivost z přítelovy strany. Oba partneři se tak sobě začali vzdalovat, následně spolu přestali i bydlet, kdy v tom okamžiku Ivana zjistila, že je těhotná a s ohledem na odcizení s otcem jejího dítěte a celkovou psychiku, se s těhotenstvím vypořádala způsobem, kterýžto je popsán výše. Zvláštní je, že ačkoliv ve vztahu k prvním dvěma dětem vykazuje mateřské city, zdá se jako by třetí zavražděné dítě nikterak nebrala v potaz. Co se týče dalších kriminogenních faktorů tak v řadě případů byly příčinou vedoucí či alespoň přispívající ke spáchání TČ návykové látky u samotných odsouzených žen. U majetkové a hospodářské TČ to byl samozřejmě nedostatek finančních prostředků, kdy tento problém řešily nevhodným způsobem.¹²⁴

Co se týče vztahů mezi vězeňkyněmi, panuje zde pochopitelná nedůvěra. Většinou odsouzené hovoří o tzv. „drbárně“ či „slepíčárně“, kdy vědí, že se nemohou svěřit jen tak někomu. Na druhou stranu se jedná o ženy, které obecně mají větší potřebu než muži, své problémy řešit a sdílet s někým dalším. Proto obvykle vyhledávají nějakou spřízněnou duši, které se mohou svěřit, a která jim poskytne oporu. Hledají u nich ale také objetí či pohlazení, a nemusí se přitom nutně jednat o lesbicky orientované ženy. Jde spíše o skutečnost, že i tyto ženy vyžadují nějaký fyzický kontakt. Současně je zde však i nemalé množství homosexuálně orientovaných žen, jež zaujímají negativní postoj k mužům zejména s ohledem na špatné zkušenosti z přechozích vztahů, ale také ženy, které navazují sexuální vztahy s jinými ženami čistě z důvodu prostředí, ve kterém se nacházejí. Tyto vztahy pak bývají velmi častou příčinou násilí mezi odsouzenými, a tak opět můžeme pozorovat, že násilné jednání u žen nezřídka souvisí s emocemi a jejich zvládním. Ty stejné vztahy jsou rovněž důvodem pokusů o sebevraždu, které však na rozdíl od mužů,

¹²⁴ ŠÁMAL, Petr. *Ženy za mřížemi: Šokující svět plný emocí... v ženské věznici Světlá nad Sázavou*. Praha: EPOCHA, 2022, s. 143-150.

bývají zpravidla pouze demonstrativní. Z pohledu personálu, zejména psychologů pracujících v prostředí věznice jsou pak ženy, podle jejich slov, méně čitelné než muži. Rovněž využívají intriky a manipulace a práce s nimi je tedy, ne snad složitější, ale nepochybně odlišná v porovnání s mužskými vězni.¹²⁵

I v průběhu výkonu trestu pak hraje důležitou roli rodina, případně jiní blízcí odsouzené, kteří s ní udržují kontakt. Vědomí toho, že „venku“ je někdo, na koho se mohou spolehnout, na koho se po propuštění mohou obrátit je nesmírně důležité a také motivující. Naopak pokud tyto vazby chybí, může být následný vývoj z hlediska recidivy rizikovější. Jelikož i tak je patrné, že odsouzené mají mnohdy z propuštění strach a obavy s tím, že čím je délka trestu delší, tím jsou obavy ze života mimo mříže větší. Proto je součástí programu zacházení i příprava na soběstačný život, který se může realizovat i v rámci výstupních oddílů. Čím déle totiž člověk žije v místě, kde jeho život podléhá neustálému řádu a dohledu, tím hůře se poté adaptuje na život, v němž za sebe musí rozhodovat sám a sám se o sebe musí i postarat. Někteří jedinci se v důsledku tohoto začnou více ztotožňovat s prostředím věznice nežli s vnějším světem, a proto je také stále větší důraz kladen na postpenitenciární péči, která by měla poskytovat potřebnou pomocnou ruku osobám po propuštění z výkonu trestu.¹²⁶ Jedná-li se totiž o osobu, která nemá nebo ztratila rodinné zázemí, nemá jiného člověka, na kterého by se mohla obrátit, ani potřebné finanční prostředky či zaopatřené bydlení, zvyšuje se riziko recidivy kriminálního jednání z důvodu tíživosti života na svobodě. Proto existuje postpenitenciární péče, kterážto může být poskytována sociálním kurátorem, prostřednictvím sociálního systému, sociálních služeb či v rámci probační a mediační služby. Člověku propuštěnému z výkonu TOS se tak může dostat základního i odborného sociálního poradenství, ale také pomoci při zařazení do sociálního systému, hledání ubytování či kupříkladu v podobě dávek pomoci v hmotné nouzi jakožto finanční pomoci od státu. Problémem je, že ačkoliv tato péče představuje významný nástroj předcházení recidivy, je její koncepce neucelená a v praxi není dostatečně efektivní.¹²⁷ To může

¹²⁵ ŠÁMAL, Petr. *Ženy za mřížemi: Šokující svět plný emocí... v ženské věznici Světlá nad Sázavou*. Praha: Epoque, 2022, s. 186-190.

¹²⁶ Tamtéž, s. 194-198.

¹²⁷ KEŠNEROVÁ, Petra. Víte, co je postpenitenciární péče? [online]. benesov-city.cz, 1. srpna 2016 [cit. 14. prosince 2022]. Dostupné z: <https://www.benesov-city.cz/vite-co-je-postpenitenciarni-pece/d-40524>.

být rovněž důvod, proč je v ČR dlouhodobě poměrně vysoká míra recidivy i počet vězněných osob v poměru k počtu obyvatel.¹²⁸

Co se týče zacházení s vězeňkyněmi, tak i přesto, že přímo zákon ukládá důstojné zacházení s odsouzenými, takovým způsobem, aby bylo zachováno jejich zdraví¹²⁹, v praxi se samozřejmě můžeme setkat s pochybeními případně přímo úmyslnými porušeními tohoto ustanovení ze strany personálu vězeňské služby. Aktuálně projednávaným případem je kauza z věznice ve Světlé nad Sázavou. Zde, podle obžaloby z roku 2020, mělo dojít ke spáchání TČ mučení a jiného nelidského a krutého zacházení ze strany sedmi dozorců, kteří údajně vězeňkyni připoutali k okenní mříži na několik hodin, přičemž po celou dobu mělo být ponecháno otevřené okno, z něhož na odsouzenou proudil studený lednový vzduch a mělo dojít i k ponižování. S ohledem na nedostatek důkazů soud nejprve dozorce osvobodil, avšak nyní KS v Hradci Králové vyhověl odvolání státního zástupce, a tak se věc opět vrátí OS v Havlíčkově Brodě.¹³⁰

¹²⁸ Zpráva o situaci v oblasti veřejného pořádku a vnitřní bezpečnosti a veřejného pořádku na území ČR v roce 2021, Praha 2021 [online]. Dostupné z: <https://www.mvcr.cz/clanek/statistiky-kriminality-dokumenty.aspx>.

¹²⁹ Zákon č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody a o změně některých souvisejících zákonů. § 2.

¹³⁰ ŠÁLEK, Václav. *Dozorci obžalováni z mučení odsouzené ženy půjdou znovu před soud* [online]. ct24.ceskatelevize.cz, 6. října 2022 [cit. 9. prosince 2022]. Dostupné z: <https://ct24.ceskatelevize.cz/domaci/3534563-dozorci-obzalovani-z-muceni-odsouzene-zeny-pujdou-znovu-pred-soud>.

Závěr

V této diplomové práci jsem se zaměřila na problematiku kriminality žen především tedy v ČR. Cílem poté bylo odpovědět na otázku, zdali ženy oprávněně na první dojem vnímáme spíše jako něžné pečující pohlaví, nepřekračující hranice zákona anebo je nutné tento stereotyp vyvrátit a zaměřit se na příčiny i zvláštnosti jejich trestné činnosti.

V prvé řadě je nutné říci, že jak vyplývá z doložených dat, ženy se skutečně na kriminalitě podílí ve značně menším zastoupení nežli muži, a i pokud bychom vzali v úvahu možnou latenci v této oblasti, tak si dovoluji spekulovat, že by přesto trestná činnost žen nedosahovala takové četnosti jako u mužů.

Odpověď na otázku, proč tomu tak je, se snažila poskytnout řada kriminologických teorií. U nich se však domnívám, že stěžejním problémem je především nedostatek nezbytných údajů, získaných v rámci empirických výzkumů, kteréžto by následně mohly představovat podklad pro příslušné teze. V tomto případě hovořím z vlastní zkušenosti, kterou jsem získala při psaní této práce, kdy jsem se opakovaně setkala s tím, že data v dané oblasti týkající se toliko žen zkrátka chyběla. Týkalo se to především statistik, které mnohdy opomíjí rozlišování mezi pohlavími, případně jsou tyto údaje možná vnímány až jako druhořadé, kterým poté věnují pozornost kupříkladu až kriminologické instituty. Každopádně nemůžu říct, že bych se zcela ztotožnila s některou z výše popsaných teorií, spíše bych se přiklonila k tzv. multifaktorovým přístupům snažící se postihnout širokou škálu kriminogenních faktorů.¹³¹ Osobně jsou mi totiž velice blízké sociologické teorie a vlivy prostředí, nicméně v takovém případě bychom vlastně člověka vnímali jako nepopsanou tabuli, jenž zcela podléhá tvarování ze strany svého okolí, a opomíjeli bychom jakékoliv vnitřní hybné faktory, kteréžto však podle mého názoru mohou hrát stejně důležitou roli. Zaměříme-li se tedy slepě na jedny aspekty kriminality, mohou nám současně unikat aspekty jiné. Právě z tohoto důvodu věřím, že k tomu, abychom dosáhli uspokojivé odpovědi objasňující příčiny a odlišnosti trestné činnosti mužů a žen je nutné vzít v potaz jakýkoliv relevantní aspekt.

Přestože jsem tedy ve své práci dospěla k očekávanému závěru o nižší četnosti protiprávního jednání žen, není toto jednání nulové či zcela zanedbatelné a zaslouží si rovněž svou pozornost. Zejména vezmeme-li v úvahu skutečnost, že i

¹³¹ KUČHTA, Josef, VÁLKOVÁ, Helena a kolektiv. *Základy kriminologie a trestní politiky*. Praha: C.H. Beck, 2005, s. 101.

ženy se dopouštějí těch nejzávažnějších TČ. Konec druhé kapitoly je proto věnován typologii pachatelek protiprávního jednání a celá třetí kapitola se zaměřuje na ženy, které se dopustily násilné trestné činnosti. I té se ženy nedopouštějí zdaleka tak často jako muži, přičemž příčiny můžeme hledat v míře testosteronu spojenou s agresivitou, v omezených fyzických schopnostech či ve skutečnosti, že agresivitu ženy zkrátka projevují v nepřímých skrytých formách. Ať už je příčina jakákoliv, tak s ohledem na fakta uvedená v této části lze konstatovat závěr, že ženy se nejčastěji uchylují k násilí v důsledku afektu, kdy nedokáží ovládnout své emoce, přičemž obětí je typicky partner nebo jejich dítě, tedy osoba blízká. U partnerů je tato reakce obvykle důsledkem dlouhodobého problému ve vztahu, který nezřídka může mít podobu psychického či fyzického násilí ze strany muže s tím, že žena další vyhrocenou situaci již nezvládne a svého partnera napadne. U dětí se nejčastěji jedná o tzv. altruistická usmrcení, kdy rodič považuje usmrcení svého potomka za nejlepší řešení. Právě matkám-vražedkyním jsem věnovala zvláštní pozornost, ať už se jednalo o případy usmrcení novorozenců nebo dětí v pozdějším věku. Věnovala jsem se též sériovým vražedkyním, kterých ač není mnoho, představují skupinu, která rozhodně stojí za povšimnutí. U těchto žen jsem potom uvedla i konkrétní kauzy, které se zapsaly do kriminální historie ČR.

V poslední kapitole jsem se zaměřila na výkon TOS odsouzených žen, z nichž většina vykonává svůj trest ve Věznici ve Světlé nad Sázavou jakožto centrální a jediné čistě ženské věznici v ČR, v níž se navíc nachází specializovaný oddíl pro odsouzené matky, které tak mohou pečovat o své děti i po dobu výkonu trestu. Takovýto oddíl je zcela unikátní a není součástí žádné jiné věznice. Co se týče samotných odsouzených, je zde patrné, že nejčastěji se jedná o ženy s nižším vzděláním, které pochází z rodin vykazující jisté známky dysfunkčnosti, přičemž je zřejmé, že svět mužů a žen se liší i v prostředí věznice, kdy ženy jsou přece jenom mnohem více citově a emotivně založeny nežli muži, což se odráží jak na vztazích mezi odsouzenými navzájem, tak mezi nimi a personálem. I v této kapitole jsem navíc využila příběhů, jež odsouzené ženy sdílely v nové knize *Ženy za mřížemi*.

Závěrem bych snad jen uvedla, že ačkoliv kriminalita žen se, co do počtu spáchaných skutků, nemůže srovnávat s protiprávním jednáním mužů, rozhodně nesmí být zcela opomíjena a do budoucna by si, dle mého názoru, zasloužila větší pozornost. Zejména co se týče statistik a výzkumů, které by nám poskytly data

nezbytná pro objasnění tohoto negativního společenského jevu a následně by tak mohla být užitečná i z hlediska porozumění a prevence.

Seznam použitých zdrojů

Monografie

BLATNÍKOVÁ, Šárka, NETÍK, Karel. *Ženy jako pachatelky závažné trestné činnosti: psychologické a kriminologické aspekty*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2007, 115 s.

CAKIRPALOGLU, Panajotis. *Úvod do psychologie osobnosti*. Praha: Grada, 2012, 287 s.

FISCHER, Slavomil, ŠKODA, Jiří. *Sociální patologie: závažné sociálně patologické jevy, příčiny, prevence, možnosti řešení*. Praha: Grada Publishing, 2009, 224 s.

JELÍNEK, Jiří a kolektiv. *Trestní právo hmotné Obecná část, Zvláštní část*. Leges, 2017, 976 s.

JELÍNEK, Jiří a kolektiv. *Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturou*. Leges, 2017, 1312 s.

KUCHTA, Josef, VÁLKOVÁ, Helena a kolektiv. *Základy kriminologie a trestní politiky*. Praha: C.H. Beck, 2005, 544 s.

KOMENDA, Antonín. *Sociální deviace: historická východiska a základní teoretické přístupy*. Olomouc: Univerzita Palackého, 1999, 313 s.

LOMBROSO, Cesare. *Nejnovější objevy a aplikace psychiatrie a kriminální antropologie*. Praha: Academia, 2017, 524 s.

MATOUŠKOVÁ, Ingrid. *Aplikovaná forenzní psychologie*. Praha: Grada, 2013, 304 s.

MORRISON, Wayne. *Theoretical Criminology: From Modernity to Post-Modernism*. London: Cavendish Publishing Ltd., 1995, 518 s.

MÜHLPACHR, Pavel. *Sociopatologie*. Masarykova univerzita, 2008, 194 s.

MUNKOVÁ, Gabriela. *Sociální deviace: přehled sociologických teorií*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2013, 168 s.

NOVOTNÝ, Oto, ZAPLETAL, Josef a kolektiv. *Kriminologie*. Praha: Eurolex Bohemia, 2001, 419 s.

ŠÁMAL, Petr. *Ženy za mřížemi: Šokující svět plný emocí... v ženské věznici Světlá nad Sázavou*. Praha: Epoque, 2022, 296 s.

TOMÁŠEK, Jan. *Úvod do kriminologie: jak studovat zločin*. Praha: Grada Publishing, 2010, 216 s.

URBRANOVÁ, Martina. *Ženská delikvence jako sociální jev: sborník příspěvků z konference pořádané katedrou právní teorie Právnické fakulty MU v Brně, dne 4.11.2004*. Brno: Masarykova univerzita, 2004, 144 s.

VÁLKOVÁ, Helena, KUČHTA, Josef, HULMÁKOVÁ, Jana a kol. *Základy kriminologie a trestní politiky*. Praha: C. H. Beck, 2019, 616 s.

VAŇURA, Miroslav. *Legendy kriminalistiky*. XYZ, 2018, 256 s.

VAŇURA, Miroslav. *Legendy kriminalistiky 21.století*. XYZ, 2019, 224 s.

VETEŠKA, Jaroslav, FISCHER, Slavomil. *Psychologie kriminálního chování: vybrané otázky etiologie, andragogické intervence a resocializace*. Praha: Grada, 2020, 208 s.

Časopisecké zdroje

BISI, Simonetta. Female Criminality and Gender Difference. *International Review of Sociology*, 2002, roč. 12, č. 1, s. 23-43.

FREI, Andreas, VOLLM, Birgit, GRAF, Marc, DITTMANN, Volker. Female serial killing: review and case report. *Criminal Behaviour and Mental Health*, 2006, roč. 16, č. 3, s. 167-176.

KLEIN, Dorie. The Etiology of Female Crime: A Review of the Literature. *Issues in Criminology*, 1973, roč. 8, č. 2, s. 3-30.

EYSENCK, Hans, Jürgen. Personality and crime: Where do we stand. *Psychology, Crime & Law*, 1996, roč. 2, č. 3, s. 143-152.

DALY, Kathleen. Women's pathways to felony court: Feminist theories of lawbreaking and problems of representation. *Southern California review of law and women's studies*, 1992, roč. 2, č. 1, s. 11-52.

WEST, Sara, Gilmer. An Overview of Filicide. *Psychiatry (Edgmont)*, 2007, roč. 4, č. 2, s. 48-57.

Studie

Analýza trendů kriminality v České republice [online]. Dostupné z: http://www.ok.cz/iksp/p_stud.html#s2021.

MAREŠOVÁ, Alena, HAVEL, Radovan, MARTINKOVÁ, Milada, TAMCHYNA, Miroslav. *Násilná kriminalita v nejisté době*, Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2015, 140 s.

Právní předpisy a související dokumenty

Vnitřní řád pro odsouzené Vazební věznice Praha-Ruzyně, č. j. VS-1742-2/ČJ-2021-800132, v Praze dne 28. prosince 2021 [online]. Dostupné z: <https://www.vscr.cz/media/organizacni-jednotky/praha-ruzyne/ostatni/2021-vr-vv-praha-ruzyne-pro-odsouzene-21122021.pdf>.

Vnitřní řád pro odsouzené Věznice a ústavu pro výkon zabezpečovací detence Opava – objekt Olomoucká, č. j. VS-168406-3/ČJ-2022-800030, v Opavě dne 25. srpna 2022 [online]. Dostupné z: <https://www.vscr.cz/media/organizacni-jednotky/opava/fotogalerie/vr-vaupvzd-opava-vtos-cistopis2.pdf>.

Zákon č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody a o změně některých souvisejících zákonů.

Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník.

Online zdroje

Advokátní deník. *Věznice pro ženy ve Velkých Přílepech funguje už deset let* [online]. advokatnidenik.cz, 19. ledna 2022 [cit. 7. prosince 2022]. Dostupné z: <https://advokatnidenik.cz/2022/01/19/ve-velkych-prilepech-vznikla-pred-desti-lety-veznice-pro-zeny/>.

BLANCHETTE, Kelley. Report No 48. Sex offender assessment, treatment and recidivism: a literature review. Correctional Service Canada, 1996, 75 s.

DIOSZEGI, Imrich. *Pozor na hádky v kuchyni. Vrahy v Česku jsou hlavně partneři či příbuzní obětí* [online]. [denik.cz](https://www.denik.cz), 21. listopadu 2019 [cit. 20. listopadu 2022]. Dostupné z: <https://www.denik.cz/krimi/vrazda-v-kruhu-rodinnem-vrah-obet-kriminalista-novorozene-nasilna-smrt-20201119.html>.

KEŠNEROVÁ, Petra. Víte, co je postpenitenciární péče? [online]. [benesov-city.cz](https://www.benesov-city.cz), 1. srpna 2016 [cit. 14. prosince 2022]. Dostupné z: <https://www.benesov-city.cz/vite-co-je-postpenitenciarni-pece/d-40524>.

Ministerstvo vnitra České republiky. *Statistiky kriminality – dokumenty* [online]. [mvcr.cz](https://www.mvcr.cz), 20. září 2022 [cit. 8. listopadu 2022]. Dostupné z: <https://www.mvcr.cz/clanek/statistiky-kriminality-dokumenty.aspx>.

Policie České republiky. *Zpravodajství – Vývoj registrované kriminality v roce 2021* [online]. [policie.cz](https://www.policie.cz), 21. ledna 2022 [cit. 10. listopadu 2022]. Dostupné z: <https://www.policie.cz/clanek/vyvoj-registrovane-kriminality-v-roce-2021.aspx>.

ŘÍMANOVÁ, Michaela. *Znalkyně: Matka si na mrtvé děti vzpomněla, jen když šla do sklepa* [online]. breclavsky.denik.cz, 5. února 2014 [cit. 15. listopadu 2022]. Dostupné z: <https://breclavsky.denik.cz/zlociny-a-soudy/vrazda-novorozenat-ve-vlasaticich-vypovidat-budou-znalci-a-svedci-20140205-44y6.html>.

ŠÁLEK, Václav. *Dozorci obžalovaní z mučení odsouzené ženy půjdou znovu před soud* [online]. ct24.ceskatelevize.cz, 6. října 2022 [cit. 9. prosince 2022]. Dostupné z: <https://ct24.ceskatelevize.cz/domaci/3534563-dozorci-obzalovani-z-muceni-odsouzene-zeny-pujdou-znovu-pred-soud>.

Vězeňská služba České republiky. *Statistické ročenky Vězeňské služby* [online]. vscr.cz, [cit. 7. listopadu 2022]. Dostupné z: <https://www.vscr.cz/media/organizacni-jednotky/generalni-reditelstvi/odbor-spravni/statistiky/rocenky/statisticka-rocenka-2021.pdf>.

Vězeňská služba České republiky. *Věznice Světlá nad Sázavou* [online]. vscr.cz, [cit. 8. prosince 2022]. Dostupné z: <https://www.vscr.cz/organizacni-jednotky/veznice-svetla-nad-sazavou/sekce/zakladni-informace>.

Vězeňská služba České republiky. *Věznice Světlá nad Sázavou* [online]. vscr.cz, [cit. 8. prosince 2022]. Dostupné z: <https://www.vscr.cz/organizacni-jednotky/veznice-svetla-nad-sazavou/sekce/vykon-trestu-odsouzenych-matek-s-detmi>.

VRÁNOVÁ, Magda. *Vrchní soud ženě z Vlasatic potvrdil trest za vraždu tří novorozenců* [online]. brnensky.denik.cz, 15. července 2014 [cit. 15. listopadu 2022]. Dostupné z: <https://brnensky.denik.cz/zlociny-a-soudy/vrchni-soud-potvrdil-zene-22-let-vezeni-za-vrazdu-tri-novorozencu-20140715-gelm.html>.

Wikipedie. *Jaroslava Fabiánová* [online]. cs.wikipedia.org, [cit. 21. listopadu 2022]. Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/Jaroslava_Fabi%C3%A1nov%C3%A1.

Zpráva o situaci v oblasti veřejného pořádku a vnitřní bezpečnosti a veřejného pořádku na území ČR v roce 2020, Praha 2021 [online]. Dostupné z: <https://www.mvcr.cz/clanek/statistiky-kriminality-dokumenty.aspx>.

Zpráva o situaci v oblasti veřejného pořádku a vnitřní bezpečnosti a veřejného pořádku na území ČR v roce 2021, Praha 2021 [online]. Dostupné z: <https://www.mvcr.cz/clanek/statistiky-kriminality-dokumenty.aspx>.

Abstrakt a klíčová slova

Abstrakt

Obsahem této diplomové práce je Kriminalita žen jako sociálně-patologický jev, v níž se zaměřuji na zvláštnosti protiprávního jednání žen oproti kriminalitě mužů.

Úvod je věnován samotnému vymezení sociálně patologického jednání včetně kriminality obecně a následně již přecházím na specifika žen. Zde jsou rozebrány jednotlivé kriminologické teorie snažící se postihnout příčiny i odlišnosti trestné činnosti žen a konec této druhé kapitoly se soustředí na osobnosti pachatelek protiprávního jednání. Třetí část zahrnuje rozbor násilné kriminality, ke které se ženy uchylují s užším zaměřením na trestný čin vraždy včetně vraždy novorozeného dítěte matkou, ale také na sériové vražedkyně. Poslední kapitola se věnuje trestu odnětí svobody, jejímu výkonu, ale také poměrům ve věznici včetně působení tohoto prostředí na odsouzené a v neposlední řadě je obsah doplněn o informace získané v rámci vězeňkyněmi poskytnutých rozhovorů.

Klíčová slova

Kriminalita žen, sociálně-patologické jevy, vražda, vražda novorozeného dítěte matkou, sériové vraždy, trest odnětí svobody, kriminalita, kriminologické teorie, násilné trestné činy, ženské věznice

Abstract and Keywords

Abstract

The content of this diploma thesis is Female criminality as a socially pathological phenomenon in which I focus on the peculiarities of female illegal actions compared to male criminality.

The introduction is devoted to the very definition of socially pathological behavior, including criminality in general, and then I move on to the specifics of women. Here are analyzed individual criminological theories trying to capture the causes and differences of female crime and the end of this second chapter focuses on the personalities of the perpetrators of the offense. The third part includes an analysis of the violent crime that women resort to, with a narrower focus on the crime of murder, including the murder of a newborn child by the mother, but also on serial killers. The last chapter deals with the prison sentence, its execution, but also the conditions in the prison, including the effect of this environment on the convicts. Finally, the content is supplemented with information obtained in the interviews provided by the prisoners.

Keywords

Female criminality, socially pathological phenomena, murder, murder of a newborn child by a mother, serial murders, imprisonment, criminality, criminological theories, violent crimes, women's prisons